

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Vývoj spirituality
Pražského společenství Kristova**

Lukáš Talpa

Vedoucí práce Jan Lachman
Studijní program Teologie křesťanských tradic

Praha 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Vývoj spirituality Pražského společenství Kristova napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 7.srpna 2009

Lukáš Talpa

Bibliografická citace

Vývoj spirituality Pražského společenství Kristova [rukopis] : bakalářská diplomová práce / Lukáš Talpa ; vedoucí práce: Jan Lachman. -- Praha, 2009. -- 59 s.

Anotace

Tato diplomová práce představuje spiritualitu evangelikálních církví, jmenovitě pak jednoho ze zástupců těchto církví, Pražského společenství Kristova. V úvodu práce je charakterizována spiritualita a vlivy, které prožívání vztahu s Bohem u jednotlivce a skupin ovlivňují. Na základě dělení Geoffreyho Wainwrighta je spiritualita rozdělena do pěti typů. Spiritualita evangelikálních církví je představena nejprve obecně na základě historického vývoje církví hlásících se k probuzenecké tradici a též na základě specifik, které lze v duchovním prožívání evangelikálních křesťanů nalézt, a posléze je detailněji popsána na příkladu prožívání vztahu s Bohem u křesťanů Mezinárodních církví Kristových jejichž součástí Pražské společenství Kristovo je. Popis vývoje spirituality u této církve, hlásící se k učednické tradici, je ukázán na popisu duchovní výchovy křesťanů tohoto společenství a na odchylkách ke kterým v této výchově, i díky velkým sociologickým a religionistickým změnám v církvi, došlo v průběhu posledních let. Tento vývoj je dokumentován průzkumem, v kterém sami členové společenství hodnotili své prožívání vztahu s Bohem v letech 2002 a 2009.

Klíčová slova

evangelikální spiritualita; vývoj spirituality; Pražské společenství Kristovo; Mezinárodní církve Kristovy; nová náboženská hnutí

Summary

In this work, we analyze the spirituality of evangelical churches, namely the Pražské Společenství Kristovo, which is representative of the group. In the introduction we describe what spirituality is and what influences the individual, as well as the congregational experience of a relationship with God. Spirituality as such can be divided, based on Geoffrey Wainwright's work, into five types which is described further in the work. At the

beginning of the work, spirituality of evangelical churches is introduced rather generally, according to historical progression of the churches presenting themselves as of the Awakening tradition. Then, spirituality is looked at from the angle of specific differences in experience of spirituality of evangelical Christians. Later, when using the example of Christians' experience in their relationship with God belonging to the International Churches of Christ, that is, Christians from the Pražské Společenství Kristovo, spirituality is described more in detail. Spirituality of this church, presenting itself as belonging to the Discipleship churches tradition, is being shown through documenting and analyzing their specific Spiritual training of converts before and after baptism, as well as through diversions in this training appearing recently (also thanks to great sociological and ecclesiological changes in this church). This development is documented by a survey made among the members of this church, where these Christians could evaluate their own experience of having a relationship with God in the years 2002 and 2009.

Keywords

evangelical spirituality; development of spirituality; Pražské společenství Kristovo; International Churches of Christ; new religious movement

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat Bohu, za Jeho milost a podporu, kterou mi po celou dobu zpracovávání tématu prokazoval. Velký dík patří též mojí manželce Martině, která mi vytvořila skvělé podmínky pro práci, povzbuzovala mě a byla vždy připravena ke konzultaci zpracovávaného tématu. Mé díky patří i mé dceři Johance, která mi dala prostor věnovat se této práci a v pohodě zvládala, že jsem si s ní nemohl hrát. Moc vděčný jsem za podporu, inspiraci a konzultace vedoucímu mé práce Janu Lachmanovi. Dodal mi mnoho podnětů a přivedl k zamyšlení nad zpracovávaným tématem a byl mi ochotně k dispozici. Můj dík náleží Ivě Bothové a Brendanu Timlinovi za jazykové korekce a křesťanům z Pražského společenství Kristova, za jejich modlitby a za jejich ochotu odpovědět na otázky v dotazníku. Na závěr chci poděkovat rodičům, že trávili mnoho času s Johankou a všem, kteří mě podpořili modlitbou či dobrou radou. Díky vám.

Obsah

Úvod	7
1. Spiritualita	8
1.1. Teoretický úvod	8
1.2. Pojmosloví	10
2. Evangelikální spiritualita	13
2.1. Historie evangelikálních církví	13
2.2. Spiritualita evangelikálních církví	15
3. Historie Pražského společenství Kristova	19
3.1. Historie Mezinárodních církví Kristových	19
3.2. Teologie Mezinárodních církví Kristových	29
3.3. Vývoj Pražského společenství Kristova	32
4. Spiritualita členů Pražského společenství Kristova	34
4.1. Výchova ve spiritualitě	34
4.2. Vývoj spirituality pohledem členů Pražského společenství Kristova	41
5. Závěr	50
Seznam literatury	53
Přílohy	55
Příloha 1: Průzkum k vývoji spirituality v Pražském společenství Kristově	55

Úvod

Cílem této mé práce je popsat vývoj ve spiritualitě Pražského společenství Kristova, které je novým náboženským uskupením hlásícím se k odkazu hnutí za obnovení a na české náboženské scéně je nejčastěji řazeno k evangelikálním církvím. Toto téma mne zajímá hned z několika důvodů. Prvním je jisté napětí, které lze mezi slovy evangelikální a spiritualita cítit. Málokdo z evangelikálních křesťanů by o svém vztahu s Bohem, o tom, jak se k Bohu vztahuje a jak prožívá své každodenní následování Krista mluvil jako o spiritualitě. Snad i proto je tak málo české literatury zabývající se tímto tématem. I autoři zahraničních publikací se o evangelikální spiritualitě vyjadřují jako o nové oblasti studia, které se probuzenečtí křesťané začínají věnovat teprve v posledních několika desítkách let.¹ Není to snad proto, že by se až donedávna nezabývali svým duchovním prožíváním, ale většinou se jím nezabývali jako celkem. Pravděpodobně též svoje sehrálo, že spiritualita byla vnímána jako slovo popisující systém nějakých metod modliteb, mysticismu a asketismu v Římskokatolické církvi či v Pravoslavné církvi. Termín spiritualita také nenalezneme nikde v Písmu a pro mnohé evangelikální křesťany je to překážkou pro jeho přijetí, tak jak u většiny mimobiblických termínů. Tuto svoji práci tedy vnímám jako příspěvek k objevení spirituality pro českého evangelikálního křesťana a též jako představení evangelikální spirituality křesťanům v jiných církvích a tradicích. Věřím, že toto vzájemné poznání, na jedné straně rehabilitace spirituality a na straně druhé seznámení s tím, jak probuzenečtí křesťané prožívají svou každodenní chůzi s Bohem je dalším z kroků ke zboření hranic mezi těmito křesťanskými tradicemi.

Druhým důvodem je intenzita a dynamika, kterou lze sledovat ve vývoji spirituality u nových náboženských uskupení. Religionisté tvrdí, že prožívání spirituality většiny nových náboženských směrů se po období jedné generace, tedy přibližně dvaceti až třiceti letech, začíná přibližovat prožívání spirituality ostatních většinových křesťanských směrů. V práci budu sledovat, jak se lišila či liší spiritualita členů Pražského společenství Kristova a jiných evangelikálních křesťanů, a zda případně dochází k sblížení s nejbližší, tedy probuzeneckou tradicí. Proto nejprve popíši historii a spiritualitu těchto církví.

Třetím důvodem, který mě vede ke zpracování tématu, je ten, že jsem pastorem tohoto společenství a tato práce je tedy pro mne a celé naše společenství reflexí poměrně dramatického vývoje, kterým jsme si za poslední roky v církvi společně prošli, a to i po stránce prožívání vztahu s Bohem.

1 GILLETT, Trust and Obey, 1

1. Spiritualita

1.1. Teoretický úvod

Spiritualita je praxe života a lze tedy též mluvit o duchovním životě či životě probuzeném a darovaném Duchem Svatým. Slovo spiritualita vychází přeneseně z hebrejského slova *ruach*, které lze přeložit jako duch, dech či vánek. Duch, latinsky *spiritus*, oživuje celého člověka, a proto mluvíme-li o spiritualitě, je třeba pojednávat o celém člověku, o jeho životě víry, o tom, co jej obklopuje a co podněcuje a ovlivňuje jeho víru a zbožnost.

Alister McGrath o křesťanské spiritualitě říká, že se „týká hledání naplněné a autentické křesťanské existence“², tedy že se jedná o poznávání Boha, prožívání vztahu s Bohem, proměnu jednání a myšlení jednotlivce, ale i skupiny, prostřednictvím vztahu s Kristem.

Spiritualita jednotlivce je ovlivňována mnoha různými osobními a institucionálními faktory³. Mezi ně patří například historická epocha, ve které křesťan prožívá svou víru. Jinak je víra prožívána v dobách pronásledování a jinak v dobách svobody. Dalším faktorem je i otázka pohlaví - ženy se k Bohu vztahují často⁴ jinak než muži, což je ovlivněno i vnímáním Boha jako Otce a mužstvím Kristovým. Pro muže Kristus bývá přítelem, ženy jej mohou vnímat více jako partnera. Roli ve vztahování se k Bohu hraje též rasa, společenská třída a oblast, ve které člověk žije. Jsou zřejmé rozdíly například v uctívání Boha Afroameričany a Evropany, mezi obyvateli severnějších a jižnějších oblastí evropského kontinentu, nebo mezi obyvateli chudšími a bohatšími. Spiritualitu též ovlivňuje rodinný stav jednotlivce - svobodný muž prožívá svůj vztah s Bohem jinak, než muž, který se stal otcem. Veliký vliv má též osobní zkušenost - jinak vztah s nebeským Otcem prožívá člověk, který měl či má dobrý vztah s rodiči a jinak ten, který měl či má s rodiči zkušenost špatnou či nemá zkušenost žádnou. Osobní spiritualita se také proměňuje věkem a i zde hrají roli zkušenosti a zažité životní krize. Jedním z určujících faktorů je pak samozřejmě církevní příslušnost - jinak svou víru prožívá věřící v evangelickém prostředí zaměřeném na slyšení Písma, jinak věřící v katolickém prostředí zaměřeném na liturgii a svátosti a jinak víru prožívá

2 McGrATH, Křesťanská spiritualita, 14

3 McGrATH, Křesťanská spiritualita, 24-37

4 zde je důležité slovo často, protože se můžeme snadno dopustit nepřesného zevšeobecnění. Často se muži k Bohu vztahují nějakým způsobem, ale nelze říci všichni muži se takto a takto vztahují k Bohu. Některý z mužů se k Bohu může obracet způsobem, který vnímáme většinou jako ženský přístup a naopak.

věřící v charismatickém prostředí zaměřeném na využívání darů Ducha svatého. Spiritualita denominace je ovlivněna také tím, jak se vztahuje k okolnímu světu, zda se světa zřiká či zda mu přitakává.

Každé prožívání vztahu s Bohem s sebou nese zaujetí nějakého postoje ke světu a naopak. Postoj jednotlivce a denominace ke světu, kultuře a dějinám, lze pak použít jako určité dělítko typů spiritualit. Alespoň se o to pokusil Geoffrey Wainwright ve své eseji *Types of spirituality*, v které navazuje na studii teologa Richarda Niebuha *Christ and Culture*. Niebuhr ve své práci identifikoval pět způsobů, kterými se křesťanství vztahuje ke kultuře. Wainwright ve své eseji navrhuje aplikovat Niebuhrovy kategorie i na oblast spirituality.

Prvním typem spirituality je Kristus proti kultuře. Zde je svět vnímán jako prostředí víře a křesťanským obřadům nepřátelské. „Eschatologie je zde nejvíce nespojitá. Svět, který má nastat a svět nynější jsou v přímé opozici; jeden prostě nahradí druhý“⁵. Pro tuto spiritualitu je svět místem, z kterého se máme vydělovat. V období ranného křesťanství tento postoj ke světu vedl ke spiritualitě mučednictví, později k mnišství. V době reformační by k tomuto typu patřili anabaptisté a v současnosti jej můžeme nalézt u některých letničních církví či fundamentalistických církví. Tento typ spirituality přehlíží, že svět je místem, kam je směřována Boží láska.

Druhým typem spirituality je Kristus kultury. Víra je zde v nekritickém postavení ke světu. Tento typ nemá žádnou eschatologii, protože „svět vnímá jako bezchybný a tudíž není potřeba žádného vykoupení“⁶. Pro spiritualitu se zde skrývá nebezpečí pouze vnějšího dodržení křesťanských obřadů a snaha o dodržování křesťanských zásad může vytvořit pokrytce. Typickým příkladem může být církev po konstantinovském obratu.

Třetím typem spirituality je Kristus nad kulturou. Zdůrazňuje pozitivní prvky lidské přirozenosti a kultury a zároveň rozpoznává, že i tyto potřebují být prostřednictvím víry očištěny a pozdviženy. Spiritualita zde klade důraz na vtělení. Kristus svým vtělením povýšil něco, co již bylo dobré.

Čtvrtým typem spirituality je Kristus a kultura v paradoxu. Vnímá svět jako něco negativního, ale není tak v extrému jako typ Kristus proti kultuře. Spiritualita tohoto typu je spiritualitou konfliktu. Občas se myšlenky a hodnoty světa a víry budou sdílet, jindy budou v konfliktu.⁷

5 WAINWRIGHT, *Types of Spirituality* in ed. JONES, WAINWRIGHT, *The Study of Spirituality*, 592

6 WAINWRIGHT, *Types of Spirituality* in ed. JONES, *The Study of Spirituality*, 597

7 McGRATH, *Křesťanská spiritualita*, 42

Pátým typem spirituality je Kristus proměňující kulturu. Stvoření je chápáno jako samo o sobě dobré ale vyžadující proměnu. "Obrácení a znovuzrození je nutné.⁸ Je radikálnější než Kristus nad kulturou, ale nemluví o naprostém nahrazení jednoho druhým jako v prvním typu. Spiritualita je zde silně svátostná. Například křest je očištěním, ale potřebuje jej následovat cesta boje s pokušením a hříchem s vizí skutečného růstu ve svatosti.

V prožívání zbožnosti osobní, ale i v prožívání zbožnosti společenství⁹ dochází v průběhu času k určitému vývoji. Na křesťanský život je často nahlíženo jako na cestu. I v Písmu toto přirovnání nalezneme, ať již v Ježíšově kázání na hoře (Mt 7:13-14) či v knize Skutků (Sk 9:2; 19:9,23; 22:4; 24:14,22), kde je o křesťanském způsobu života mluveno jako o cestě. Snad nejpůsobivějším mimobiblickým popisem tohoto obrazu je příběh Křesťana v knize Johna Bunyana Poutníková cesta z tohoto světa do světa budoucího, který se na této cestě setkává s různými postavami zobrazujícími obtíže, pokušení, ale i přátele a pomocníky. Stejně jako v této alegorii i křesťan na své cestě za Kristem prochází různými zkouškami, těžkostmi a vítězstvími, které jej posouvají dále či přesněji řečeno blíže Bohu. Na cestu následování vstupujeme pozitivní odpovědí na Boží volání a tudíž je to Bůh, který nás na tuto cestu staví. „Cíl cesty - společenství s Bohem - je tedy v jistém smyslu přítomen již na začátku“¹⁰. „Být křesťanem znamená být na cestě, žít, růst“¹¹. Vývoj spirituality je popisem posunu na této cestě následování. Mnoho z „křesťanských autorů tvrdí, že cesta víry není poutí individuální, ale kolektivním výkonem, při kterém slabí pomáhají silným. Křesťanská cesta je (a tak je i míněna) záležitostí kolektivní a záležitostí podpory“¹². Vývoj ve vztahování se společenství k Bohu má tedy vliv na vývoj spirituality jednotlivce a vývoj v prožívání vztahu jednotlivce s Bohem má vliv na vývoj ve spiritualitě kolektivu.

1.2. Pojmosloví

Tato práce se zabývá evangelikální spiritualitou, a vzhledem k tomu, že každá křesťanská denominace používá pro prožívání vztahu s Bohem jiných termínů, je potřeba pro vzájemné porozumění uvést malý terminologický slovníček.

8 WAINWRIGHT, Types of Spirituality in ed. JONES, The Study of Spirituality, 603

9 i zde lze uvést jako příklad církev pronásledovanou a církev žijící ve svobodě

10 WEISMAYER, Život v plnosti, 56

11 WEISMAYER, Život v plnosti, 56

12 McGRATH, Křesťanská spiritualita, 137

Prvním termínem je právě *spiritualita*. Jak jsem se již zmiňoval, v evangelikálním prostředí se běžně toto slovo nepoužívá¹³. Termín *spiritualita* je vnímán jako příliš abstraktní. Evangelikální křesťan by spíše mluvil o bohabojnosti, pietě, zbožnosti¹⁴, svatosti, chůzi s Bohem nebo uřednictví¹⁵. Tyto termíny se zdají přijatelnější, protože zdůrazňují vnější závazek, prohlubující se vztah s Kristem a život v poslušnosti k Božímu Písmu. Jak už jsem se zmiňoval, tento rozdíl se začíná vytrácet a termín „Křesťanská spiritualita“ začíná být používán. Stále je ovšem přítomna ostražitost k jeho použití, protože, řečeno slovy některých evangelikálních křesťanů, „může být dobrá a špatná spiritualita“¹⁶.

Posvěcení je sice v křesťanském prostředí běžně užívaný biblický pojem nicméně v Pražském společenství Kristově se místo „napomáhá mému posvěcení“ spíše řekne „napomáhá být podobný Kristu“ či „být více jako Kristus“.

Pojem *evangelikální* zejména v anglosaské literatuře často splývá s českým pojmem protestantský. Termín evangelikální, či v češtině zejména v dřívějších dobách užívané probuzenecký, označuje křesťanská společenství či křesťanské skupiny působící v rámci tradičních církví, hlásící se svým vyznáním a životním stylem k velkému probuzení mezi lety 1730-1850. Více o evangelikálním hnutí a jeho kořenech píše v kapitole 2. Sami probuzenečtí křesťané o sobě dnes mluví jako o evangelikálních křesťanech. Někdy dochází k nepřesnému a zjednodušujícímu zaměnění charismatických a evangelikálních křesťanů. Charismatická společenství, tedy ta, která ve své zbožnosti zdůrazňují činnost Ducha Svatého, zejména zázračné jednání Ducha, jehož projevem jsou například glosolálie či zázračná uzdravování, jsou podskupinou evangelikálních křesťanů. Je důležité neslučovat pojem evangelikální a charismatický, protože ne každý evangelikální sbor je charismatický.

Pieta, termín, který starší protestantští autoři užívali spolu se slovem bohabojnost pro vyjádření toho, co je dnes obecně nazýváno *spiritualita*. Pochází z latinských slov *pius* a *pietas* a do češtiny je též překládáno jako zbožnost¹⁷. V starověkém Římě *pietas* označovalo veškeré jednání a plnění

13 Jak velký odpor je někdy ke slovu *spiritualita* lze ukázat na vyjádření jednoho z evangelikálních křesťanů: "Kdykoli slyším slovo *spiritualita*, nejprve chytnu manželku a následně mou peněženku"

14 WEISMAYER, *Život v plnosti*, 10

15 TALBOT, *Growing in the Grace and Knowledge of our Lord and Savior Jesus Christ* in ed. McGRATH, GEORGE, *For All the Saints*, 125

16 TALBOT, *Growing in the Grace* in ed. McGRATH, GEORGE, *For All the Saints*, 125

17 WEISMAYER, *Život v plnosti*, 10

všech povinností směrem k božstvu a blízkým a to s veškerou úctou.¹⁸ Jedná se tedy o „komplexní odpověď Bohu a bližním, přičemž vnitřní postoj koresponduje s vnějším chováním“¹⁹. Tento pojem byl užíván zejména v angloamerické, protestantské a probuzenecké literatuře, snad i proto, že kořeny evangelikálního křesťanství lze vysledovat v hnutí pietismu²⁰ jehož cílem bylo „oživení reformačního křesťanství zdůrazněním osobní zbožnosti, biblického studia, modlitebního společenství a intenzivní vzájemnosti.“²¹

18 WAGENVOORT, Pietas, 7, dostupné z URL <http://books.google.cz/>

19 WEISMAYER, Život v plnosti, 10

20 FILIPI, Křesťanstvo, 154

21 FILIPI, Křesťanstvo, 149

2. Evangelikální spiritualita

Pražské společenství Kristovo patří mezi církve učednického hnutí nicméně díky mnoha svým znakům a přístupům je řazeno mezi evangelikální společenství necharismatického typu. A to i přesto, že mnoho z amerických církví Mezinárodních církví Kristových se tomuto propojení brání. Důvodům jisté rezervovanosti k tomuto zařazení se budu věnovat v kapitole věnované teologii Pražského společenství Kristova. Vzhledem k tomu, že skutečně lze nalézt mnoho společného v prožívání vztahu s Bohem evangelikálních křesťanů a křesťanů z Mezinárodních církví Kristových, a spiritualita evangelikálních církví je přece jen v literatuře více popsána než spiritualita církví učednického hnutí, je potřeba věnovat část práce samotné evangelikální spiritualitě a poté se teprve věnovat specifikům Pražského společenství Kristova.

2.1. Historie evangelikálních církví

Pojmem evangelikalismus, probuzenectví, označujeme nestejnorodé, nadkonfesijní a mezinárodní hnutí, jehož historie sahá až do období mezi třicátými a šedesátými lety 18. století, nazývaného velké probuzení²². Toto hnutí vyrůstalo z obrodných proudů protestantismu, například Moravských bratří či pietismu, a je ovlivněno též katolizujícími anglikánskými teology²³. Výrazným představitelem byl v počátcích John Wesley, zakladatel metodismu. Dalšími výraznými postavami byli George Whitefield a William Wilberforce, který proslul svojí kampaní proti obchodu s otroky. Wesley s Whitefieldem vytvořili v rámci církve přibližně dvanáctičlenné skupinky, v kterých se jejich členové společně modlili, svědčili si o svých zkušenostech s Kristem a duchovně se povzbuzovali a vedli. Tyto skupinky se staly povzbuzením pro osobní zbožnost a pěstoval se v nich pospolitý život.²⁴

Dalším impulsem rozvoje evangelikalismu bylo silné misijní působení v pohraničních oblastech Spojených států, kde kázání měla jednoduchou strukturu směřující k výzvě posluchačům, aby ještě během bohoslužby „přijali Krista“²⁵. Probuzenectví dávalo vždy Písmu výsadní postavení, ovšem koncem 19.století a počátkem 20.století se mnohá evangelikální společenství potýkala

22 VOJTÍŠEK, Encyklopedie, 61

23 ed. McGRATH, Blackwellova encyklopedie moderního křesťanského myšlení, 126

24 SHELLEY, Church History in Plain Language, 339

25 ed. McGRATH, Blackwellova encyklopedie, 130

se zaměněním prominentního postavení Bible na postavení dominantní.²⁶ Alespoň tak se to mnohým pozorovatelům zvenčí zdálo. Celý tento postoj byl silnou protireakcí na začínající historický criticismus a učení o evoluci. To vedlo k napětí uvnitř evangelikálních skupin, rozdělení na liberální a konzervativní. Konzervativnější křídlo vytvořilo začátkem 20.století soupis základních „fundamentálních“ článků víry²⁷, na nichž se shodovali. Jednalo se o sérii dvanácti malých knížek článků a esejů obhajujících základy, fundamenty, křesťanských pravd²⁸. Odtud pro tyto skupiny označení „fundamentalistické“. Do této doby, až na výjimky, byli probuzenečtí křesťané stále součástí svých původních denominací. S tím, jak se v očích fundamentalistů z jejich denominací stávala liberální společenství, tito fundamentalisté je opouštěli a zakládali konzervativnější a nezávislé sbory. Zde lze také sledovat rozdíl mezi probuzeneckými křesťany v Americe a v Británii. I přesto, že se v Británii též potýkali se sporem liberálů a fundamentalistů, nakonec i fundamentalisté zůstali ve svých původních sborech a nezakládali nová společenství.

Fundamentalismus se stal „synonymem pro izolaci, nedostatečné vzdělání a dogmatické křesťanství“²⁹. Konzervativní skupiny se mezi válkami zdály být na ústupu. Po Druhé světové válce se ovšem znovu probudily jednak díky vlastní kritické reflexi³⁰ a též úspěšné misijní službě Billyho Grahama, který vyrostl jako jižní baptista. Evangelikálové kolem Billyho Grahama začali vydávat časopis *Christianity Today*, v kterém si dali za cíl, jak napsal Carl Henry v prvním čísle tohoto časopisu, „představit historické křesťanství současnému člověku“³¹.

Velkým a nečekaným povzbuzením pro evangelikální církve bylo letniční a charismatické hnutí. To se ovšem vedle povzbuzení stalo zároveň zdrojem mnoha diskusí o užívání zázračných darů, jako jsou glosolálie, prorocství či uzdravování při bohoslužbách. Další diskuse se vedou v otázce tzv. evangelia „prosperity“, rozdíly existují i v pohledu na roli žen v rodině a v církvi, na úlohu církve či na způsob bohoslužby.

26 GILLET, David K. *Trust and Obey*, 134

27 ed. McGRATH, Blackwellova encyklopedie, 130

28 SHELLEY, *Church History in Plain Language*, 433

29 ed. McGRATH, Blackwellova encyklopedie, 131

30 Například Carl F.H.Henry v *Uneasy Conscience of Modern Fundamentalism* vyjádřil úzkost nad neschopností aplikovat základní křesťanské pravdy na řešení problémů moderního člověka. - převzato z SHELLEY, *Church history in plain language*, 438

31 SHELLEY, *Church history in plain language*, 438

2.2. Spiritualita evangelikálních církví

Vzhledem k tomu, že evangelikalismus není úzce spojen s jednou denominací, je popis probuzenecké spirituality tím složitější. Spiritualita evangelikálních křesťanů je ovlivněna denominací v které mají kořeny, můžeme tedy hovořit o anglikánské evangelikální spiritualitě, presbyteriánské evangelikální spiritualitě či dokonce díky charismatické obnově i o katolické evangelikální spiritualitě³². Lze ovšem nalézt několik prvků, které jsou pro probuzenecké křesťany charakteristické a většinou jim jsou společné.

Výčet charakteristických principů probuzenectví se liší autor od autora^{33,34,35}, přesto je možné najít několik principů, které se opakují. Jsou jimi autorita Písma, osobní prožitek obrácení se z hříšného životního stylu a přijetí Boží milosti zjevené na kříži a aktivní zaměření na šíření evangelia. Snad nejkratší charakteristikou je ta od Johna Stotta, který řekl, že evangelikálové jsou lidé Bible a lidé evangelia.³⁶

V evangelikální spiritualitě má Bible prominentní a zásadní postavení. Dominantní pozice náleží milosti Boží a moci kříže k jistotě spasení a životu ve svatosti³⁷. Evangelikální důraz na Písmo má značný dopad na celý projev zbožnosti a to jak individuální, tak i kolektivní. „Důležitost Bible vyplývá z její svrchované autority jako zcela důvěryhodného zjevení Božího a spolehlivého průvodce, kterému se všechny ostatní autority, včetně tradice, zkušenosti a lidského rozumu, musí zcela podřídít a kterým jsou posuzovány“³⁸. Písmo je základem, protože jeho prostřednictvím Duch přivádí člověka ke znovuzrození (1Pt 1,23). Je na počátku víry, protože slyšením Písma je víra probuzena (Ř 10,17). Bez Bible není možné porozumět přirozenosti Boha a jeho smyslu, je zdrojem duchovní moudrosti (Ž 119,99). Písmo je též každodenní stravou

32 ed. McGRATH, Blackwellova encyklopedie, 125

33 Jim Packer v knize *The Evangelical Anglican Identity Problem* dává tento výčet prvků: "svrchovanost Písma svatého, majestát Ježíše Krista, vláda Ducha Svatého, nezbytnost odvrácení od hříšného životního stylu (konverze), naléhavost evangelizace a důležitost vztahů (GILLETT, Trust and Obey, 8)

34 David Bebbington v knize *Evangelicalism in Modern Britain* mluví o přesvědčení, že životy musí být změněny osobním setkáním s Ježíšem Kristem, o oddanosti aktivní službě evangelium, zájmu udržet nadřazenost Písma a o jistotě v moc kříže a jeho centrálnosti pro evangelium a křesťanské učednictví. (ed. McGRATH, Blackwellova encyklopedie, 125

35 Zdeněk Vojtíšek v Encyklopedii náboženských směrů zmiňuje tyto charakteristické prvky: důraz na osobní prožitek konverze od hříšného způsobu života, posvěcený způsob života, entuziastická zbožnost, misijní zaměření (s.79)

36 GILLETT, Trust and Obey, 7

37 GILLETT, Trust and Obey, 136

38 GILLETT, Trust and Obey, 131

(Mt 4,4), což se odráží v osobní zbožnosti probuzeneckých křesťanů, která je podpírána samostatným časem s Bohem³⁹ což je čas vyhrazený na soukromé čtení Bible a osobní modlitbu. Je to podobná chvíle, kterou známe od středověkých františkánů a benediktinů. Důraz na Písmo v kolektivní zbožnosti se odráží v kroužcích zaměřených na společné studium Bible, vycházející z předpokladu, že „Boží lidé jsou při otevřenosti Duchu schopni rozumět, rozlišit a aplikovat Boží slovo života“⁴⁰. Tím je Písmo dááno do rukou laikům. V mnoha z těchto kroužků dokonce není přítomen žádný kazatel či autoritativní a studovaný vykladač Písma. Tradičně pak klade probuzenecká spiritualita důraz na kázané Slovo Boží při bohoslužbách. „Evangelikálové nevnímají kázání jako zajímavou a snad i povzbuzující část programu nedělní bohoslužby - je to životně důležitá přísada ke zbožnosti jednotlivce a evangelikálové jsou nespokojeni při uctívání Boha, když kázání nenabídne jídlo pro hladovou duši. Kázání je podstatná část potravy pro nasycení jak kolektivní, tak individuální zbožnosti“⁴¹. Tento fakt sice ukazuje na význam Písma pro spiritualitu jednotlivce a sboru, ale zároveň takový přístup je v napětí s principy kroužků studia Bible a též vytváří tlak na kazatele a závislost osobní spirituality na úrovni kazatelských schopností pastora. Do zbožnosti křesťana se takto vlastně vkrádá zásadní prostředník, kazatel, který by ve vztahu Kristus - křesťan měl mít roli pouze podpůrnou. Ukazuje se zde též jaký význam má pro zbožnost jednotlivce, i přes osobní časy s Bohem a biblické kroužky v průběhu týdne, nedělní bohoslužba.

Bohoslužba je časem společného setkání s Bohem a jeho uctívání. Většina evangelikálních církví má velice prostý bohoslužebný pořad⁴², někdy se o nich proto mluví nepřesně jako o církvích „aliturgických“⁴³. Bohoslužebný pořad většinou sestává z kázání, modliteb a společných chval. Kázání je často nejdelší součástí bohoslužby, někdy jsou kázání i delší než čtyřicetpět minut. Ve většině církví se toto mění, kázání jsou kratší a více prostoru získává společná modlitba a zpěv bohoslužebných písní. Ralph C. Wood k tomu ve své eseji říká: „dobré kázání a učení pomůže křesťanské zbožnosti pouze pokud jsou neoddělitelně propojeny s dobrým uctíváním“⁴⁴. Bohoslužebné písně,

39 překlad anglického *Quiet time*, které je někdy též překládáno jako tichý čas. V knize Alistera McGratha je tento termín nepřesně přeložen jako „klidná doba“

40 GILLET, Trust and Obey, 152

41 GILLET, Trust and Obey, 154

42 Toto se netýká evangelikálních sborů, které zůstaly ve svých tradičních církvích - například anglikánské evangelikální sbory atp.

43 Každá bohoslužba má liturgický řád, proto slovo aliturgický dávám do uvozovek.

44 WOOD, Ralph, C., *Outward Faith, Inward Piety: The Dependence of Spirituality on Worship and Doctrine* in ed. McGRATH, GEORGE, *For All the Saints*, 106

zejména starší bohoslužebné písně, vyjadřují svým textem přesvědčení a teologii společenství. V poslední době jsou, snad i pod vlivem mnohem spontánnějšího letničního hnutí, nahrazovány písněmi jednoduššími, až mantrickými, spočívajícími v opakování jedné nebo dvou jednoduchých myšlenek. Nad tím do jaké míry mají být tyto jednoduché písně přítomné v programu bohoslužby se mezi evangelikálními křesťany vede mnoho diskusí. V mnohém podobné diskuse se vedou i o další důležité části bohoslužebného pořádku, modlitbě. Modlitby jsou téměř výhradně spontánní, nepřipravené. Jedná se o formu rozhovoru mezi modlícím se křesťanem, na bohoslužbě často pastor či jiná určená osoba, a Bohem. Součástí též bývají spontánní modlitby ostatních přítomných ať již na úvod bohoslužby či jako reakce na slyšené slovo kázání. Diskuse se vede nad tím, zda by přeci jen neměla být součástí bohoslužby i liturgická strukturovaná modlitba, čímž by se předešlo nebezpečí modliteb zaměřených pouze na sebe.⁴⁵ Cílem není opustit spontánní modlitby. Taková modlitba má velký význam pro společenství, protože v modlitbě, jak říká Karl Barth, si neoblékáme masky a stojíme nazí před Bohem⁴⁶, a to pomáhá prohlubovat vzájemnou blízkost. Součástí bohoslužeb je též společné slavení Večeře Páně. V minulosti k tomuto slavení docházelo jednou za měsíc či jednou za čtvrt roku. Až v poslední době se stále častěji sbory různých církví přiklánají ke společnému přijímání každý týden.

Důraz na Písmo se projevuje ve vztahu ke společnosti a i v přístupu k etickým otázkám. Charakteristické je zaměření na zvěstování evangelia, mnohokrát vyplývající z přesvědčení, že okolní svět je špatný a nepřátelský. Evangelikálové mají silné přesvědčení, že jsou lidmi světla obklopenými temnotou světa (1Pt 2,9). Jsou oddaní společenství a stane-li se tato jejich oddanost součástí každodenní spirituality, může je to dovést „nejen k odlišnosti, ale až k nedůvěře, izolaci a odmítnutí světa a jeho kultury“⁴⁷. V přístupu k rodině zachovávají konzervativní hodnoty. Součástí rodinného života jsou často i společné chvíle uctívání Boha a studia Písma. Etické důrazy, i přesto, že jsou obecně konzervativní, jsou značně různorodé a není možné zachytit jeden evangelikální přístup k etickým otázkám. V otázkách etiky se snad nejvíce ukazuje, že probuzeneční křesťané nejsou vázáni na jednu denominaci.

45 GILLETT, Trust and Obey, 35

46 WOOD, Ralph, C., Outward Faith, Inward Piety in ed. McGRATH, GEORGE, For All the Saints, 106

47 GILLETT, Trust and Obey, 39

2.2.1. Učednictví

Charakteristickým pro Pražské společenství Kristovo je tzv. učednictví, tedy model křesťanského života, který hlásá nevkládání žádných kněžských prostředníků ani žádných dogmat či tradice mezi Ježíše a jeho následovníky, učedníky. Tento model není výlučný u Mezinárodních církví Kristových, a lze jej nalézt i u jiných společenství. Učedník a křesťan jsou vlastně synonyma a jsou tak používána. Termínem učedník se dává důraz na srdce křesťana, které má být i po křtu připravené se nechat vyučovat a proměňovat k Božímu obrazu a odkazuje se jím na Ježíšových dvanáct učedníků, apoštolů. V knize Učednický model církve lze nalézt tuto definici učednictví: „Učednictví je záměrná příprava učedníků v atmosféře lásky a vzájemné odpovědnosti“⁴⁸. Učednictvím se myslí následování Krista a jeho učení, a též vzájemné vyučování se. Dietrich Bonhoeffer o učednictví říká: „Učednictví znamená věrnost Kristu, a, protože Kristus je objektem této věrnosti, ta musí mít formu učednictví... křesťanství bez učednictví je vždy křesťanstvím bez Krista“⁴⁹. Věrností je míněno ne jen přijetí milostí nabízené Kristem, ale též následný život v oddanosti Kristovu učení. Jedná se o duchovní formování, učení se od Krista jak žít křesťanský život.⁵⁰ Tento postoj srdce je vyjádřen sloganem „Co by udělal Ježíš“ (WWJD)⁵¹, který se objevil mezi křesťany učednického hnutí v 60. letech minulého století a dodnes lze tuto zkratku nalézt na náramcích, samolepkách, apod. Při tomto formování ke Kristově plnosti (Ef 4,13) si mají být křesťané vzájemnou oporou a pomocí.

48 HULL, Učednický model církve, 23

49 BONHOEFFER, Discipleship, 63-64

50 WILLARD, Spiritual Formation in Christ is for the Whole Life and the Whole Person in ed. McGRATH, GEORGE, For All the Saints, 51

51 WWJD = What Would Jesus Do

3. Historie Pražského společenství Kristova

3.1. Historie Mezinárodních církví Kristových

Spiritualita každého člověka je ovlivněna mimo jiné faktory i prostředím v kterém dotyčný vyrůstá či v kterém se nachází a které ho formuje. Tímto prostředím není pouze rodina či společnost, ale též společenství, jehož je součástí, tedy též historie a teologie tohoto společenství. Pro snadnější pochopení spirituality křesťanů v Pražském společenství Kristově je jistě zcela na místě zaměřit se i na kořeny, a to jak historické, tak i teologické, z kterých tato církev vyrůstá.⁵²

Mezinárodní církve Kristovy, jejichž součástí Pražské společenství Kristovo je, patří mezi církve učednické tradice⁵³ jejichž historie sahá na počátek 19.století. V tu dobu došlo ve Spojených státech k Druhému velkému probuzení nebo některými autory zjednodušeně též spojováno s probuzením v první polovině 18.století a pak souhrně nazývanému Velkému probuzení⁵⁴. Z tohoto druhého probuzení vzešlo na celém severoamerickém kontinentě několik malých hnutí, která o sobě navzájem nevěděla. Tyto skupiny i přes rozdílné důrazy měly společné touhy po návratu k prostému životu novozákonní víry bez všech různých vnějších doktrín a břemen v podobě organizací a struktur. Jediné, co měli jako zdroj nauky, byla Bible. Základní přesvědčení těchto skupin je shrnuto v dokumentu bývalého pastora presbyteriální církve Thomase Campbela *Declaration and Address*: „Kristova církev na zemi je svou podstatou, svým úmyslem i svým zřízením jedna jediná. Skládá se ze všech, kdo na jednom místě vyznávají svou křesťanskou víru a poslušnost Krista ve všem podle Písma“⁵⁵. Společnou měli i touhu po sjednocení křesťanů rozptýlených po mnoha denominacích. Podobnost snů a cílů vedla k jejich postupnému sblížení. Dva z úspěšných kazatelů, Barton W. Stone z Kentucky a Alexander Campbell, původem Ir, syn Thomase Cambella, se spolu poprvé setkali v roce 1824 a začali se domlouvat, zda a jak by mohli spolupracovat. Během svých rozhovorů zjistili, že rozdíly v nauce jejich skupin jsou malé a v roce 1833 došlo k formálnímu sjednocení. Přestože jednotlivé skupiny nově utvářeného hnutí odmítaly jakékoli názvy pro církve, a chtěly se proto nazývat pouze „křesťané“⁵⁶, říkalo se nově vzniklému hnutí buď Hnutí

52 McGRATH, Křesťanské spirituality, 23

53 VOJTÍŠEK, Encyklopedie ,82

54 JONES, In Search of a City, 210

55 převzato z FILIPI, Křesťanstvo, 167

56 VOJTÍŠEK, Encyklopedie, 63

nápravy⁵⁷ nebo Hnutí za obnovení⁵⁸, na různých místech byly pak jednotlivé skupiny pojmenované různě: Učedníci Kristovi; Církev Kristova nebo Křesťanská církev⁵⁹. I přes různé názvy přesto zůstaly jednotné ve svém přesvědčení. Svá přesvědčení sdělovaly jednoduchými hesly: „Žádné vyznání, pouze Kristus“; „Pouze křesťané, ale ne jediní křesťané“ a přizpůsobili si heslo: „V záležitostech víry jednota; ve věcech názoru svoboda; ve všem láska“.⁶⁰

Dalším z pionýrů vznikajícího hnutí byl Walter Scott, který přispěl k velkému numerickému růstu svým „cvičením pěti prstů“, díky kterému posluchačům snadno a zapamatovatelně předával učení Písma o tom jak dojít spásy. Pod „pěti prsty“ se skrývali víra, obrácení, křest, odpuštění hříchů a obdržení daru Ducha Svatého⁶¹. Křtem byl rozuměn pouze křest věřících ponořením. Jedinými dvěma svátostmi, které nově vzniklé hnutí rozpoznávalo, byly, a stále jsou, Večeře Páně a křest. Přístup k výkladu Písma byl, především díky původu Alexandera Campbella, ovlivněn puritánstvím a osvícenstvím, a též kořeny v učení Francise Bacona a Johna Locka⁶². Dával se silný důraz na rozum a intelekt. Zjevení nebylo záležitostí pocitů, ale vědění⁶³. Alexander Campbell ve své knize *The Christian System* o Bibli prohlásil: „Bible je kniha faktů, nikoli názorů, teorií, abstraktních obecností ani doslovných definic. Je to kniha faktů, nepopsatelně úžasná a posvátná. Tato fakta zjevil Bůh a člověk, a obsahují důvody vši zbožnosti a spravedlnosti, nebo toho co je obecně nazýváno vyznání a morálka. Význam biblických faktů je skutečná biblická doktrína.“⁶⁴. I o Hnutí za obnovení lze, tak jako o evangelikálních církvích, v tuto dobu prohlásit, že si vytvořilo kult Bible, že z prominentního postavení se Písmu dostalo postavení dominantního.

V průběhu občanské války a po smrti Alexandera Campbella v roce 1866, posledního ze zakladatelů Hnutí, se ve zdánlivě jednotném hnutí začínají vytvářet dvě odlišné skupiny. Na Jihu většina sborů užívala jméno Církev Kristova a až na pár výjimek odmítaly užívání hudebních nástrojů při

57 anglický originál Reform Movement

58 anglický originál Restoration Movement

59 JONES, In Search of a City, 212

60 JONES, In Search of a City, 211

61 The Story of our Movement [online]. World Convention: Churches of Christ (cit. 26. listopadu 2008). URL: <http://www.worldconvention.org/thestoryofourmovement.htm>

62 JONES, In Search of a City, 52

63 PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 14.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

64 převzato z PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 14.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

bohoslužbách. Užívání nástrojů viděly jako inovaci, která nemá oporu v Písmu. Stejně nahlížely na misijní společenství, která měla svou organizační strukturu mimo lokální sbor, a vše další co nebylo výslovně uvedeno v Novém zákoně.⁶⁵ Mezi odmítané praktiky patřily veřejnosti otevřená slavení Večeře Páně, tanec, návštěvy divadel, místně určené kazatelé, nedělní školy, platy pro kazatele a křtitelnice uvnitř církevních budov.⁶⁶ Církev se stávala více a více zákonická, konfrontační a exkluzivistická.

Ve státech Severu si většina církví říkala Učedníci Kristovi nebo Křesťanská církev. I přes svou věrnost odkazu Hnutí za obnovení, „tedy užíváním Nového zákona jako jejich průvodce, vnímání víry, obrácení a křtu jako reakce na evangelium, neviděly v Písmu nic, co by zakazovalo užívání hudebních nástrojů při bohoslužbách či co by zapovídalo vytváření nadsborových misijních organizací“⁶⁷.

V podstatě se tyto dvě skupiny rozdělily na přístupu k Písmu. I přes to, že se obě skupiny držely sloganu „Kde Bible mluví, my mluvíme, kde Bible mlčí, my mlčíme“, který hlásaly, odlišovaly se v tom, jak si vykládaly v něm zmíněné mlčení Písma. Zatímco jižní církve mlčení rozuměly tak, že nemají dělat nic co Bible výslovně nepřikazuje či nepovoluje, severní církve mlčení rozuměly tak, že kde Písmo jasně nemluví či nedává příkázání, my nemáme vytvářet žádné zákony^{68, 69}.

I přesto, že rozdělení Hnutí na dva samostatné proudy bylo zjevné již od občanské války, k definitivnímu potvrzení rozdělení na svobodomyšlnější Učedníky Kristovy a konzervativnější Církev Kristovy došlo až díky federálnímu sčítání lidu v roce 1906. Na základě žádosti jednoho z kazatelů Církvi Kristových, Davida Limpscomba, se ve sčítacím archu objevily Církev Kristovy a Učedníci Kristovi zvlášť⁷⁰. Od té doby a po většinu 20.století byl kontakt mezi těmito dvěma větvemi Hnutí za obnovení minimální. V současné době se objevují jisté snahy o sblížení.⁷¹ Určité náznaky snahy o sblížení se objevovaly i v průběhu 20.století, kdy se od Učedníků Kristových oddělila

65 JONES, In Search of a City, 212

66 PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 14.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

67 JONES, In Search of a City, 212

68 Někdy se tento druhý přístup k Písmu vyjadřuje heslem „Kde Bible mluví my mlčíme, kde Bible mlčí my mluvíme“

69 JONES, In Search of a City, 212

70 PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 14.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

71 The Story of our Movement [online]. World convention: Churches of Christ (cit. 26. listopadu 2008). URL: <http://www.worldconvention.org/thestoryofourmovement.htm>

skupina dříve nazývaná Křesťanská církev, později po oddělení Nezávislá křesťanská církev⁷². Ti se snažili o určitý kontakt s Církví Kristovou, ovšem stále se rozcházel v pohledu na používání hudebních nástrojů na bohoslužbě. Pro Církev Kristovu se tato otázka stala dokonce záležitostí spásy, a proto, jak zaznamenává Thomas Jones, který v Církvi Kristově vyrostl, pochybovali členové Církve Kristovy i o tom, zda v Nezávislé křesťanské církvi jsou vůbec křesťané⁷³.

Jistou ironií je, že hnutí, které si na počátku svého vzniku dalo za jeden ze svých cílů sjednotit křesťany, se nakonec samo dělilo. A nedělili se pouze Učedníci Kristovi, ale snad ještě mnohem více právě Církve Kristovy. V průběhu 20.století se oddělilo skupin několik. V podstatě vždy, když se vyskytl nějaký teologický nesoulad následovalo dělení. Až se zdá, že každé desetiletí přineslo vznik nějaké odštěpené Církve Kristovy.⁷⁴ Vzhledem k tomu, že Mezinárodní církve Kristovy jsou jednou z takto oddělených církví, je další popis historie Hnutí za obnovení v této práci věnován pouze této jeho jedné větvi.

Církve Kristovy se díky všem schizmatům, ke kterým docházelo, soustřeďovaly mnohem více na sebe a ztrácely tak na atraktivnosti pro mladé, do církve narozené křesťany. Církev postrádala dynamiku, numerický růst se zastavil a v kázání scházely některé biblické principy. To vše vedlo k tomu, že koncem 60.let 20.století vznikl mezi studenty v církvi projekt zvaný *Campus evangelism*⁷⁵. Zatímco duchovenstvo na univerzitách vytvářelo pouze jakési ochranné valy v rámci univerzitních biblických skupinek, jejichž cílem bylo chránit křesťany před ztrátou víry kontaktem se sekulárním prostředím⁷⁶, tento projekt měl za cíl naopak zaměřit studenty na kontakt se sekulárním prostředím a zdůrazňoval potřebu evangelizace mezi spolužáky na univerzitách⁷⁷. Na semináři, který *Campus evangelism* pořádal v roce 1968, řečníci, oproti zvyklostem v Církvích Kristových, „zdůrazňovali důležitost milosti⁷⁸, hřích rasové diskriminace⁷⁹, moc Ducha Svatého, skutečný význam společenství a

72 The Independent Church of Christ

73 JONES, In Search of a City, 213

74 PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 14.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

75 Univerzitní evangelizace

76 PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 14.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

77 JONES, In Search of a City, 20

78 Thomas Jones vzpomíná na atmosféru, která byla v církvi v době jeho dětství slovy: „bylo pro nás těžké přijmout milost, mnohem lepší jsme byli v přijímání příkázání“

79 což bylo v roce 1968 velké téma zejména pro církve na jihu USA

potřebu bohoslužeb, které by nebyly pouze rutinní záležitost, ale proměňovaly účastníky⁸⁰. Jedním z pastorů podílejících se na projektu *Campus evangelism* byl i Chuck Lucas, kolem kterého se na počátku 70.let vytvořilo nové hnutí Církve Kristovy Crossroads⁸¹

Hnutí obnovy Crossroads bylo velice dynamickým studentským uskupením vzniklým na floridské univerzitě. Chuck Lucas se při vedení tohoto sboru nechal inspirovat z různých zdrojů a sám jako klíčový zdroj uvádí knihu od Leandera Kecka *Mandate to Witness*⁸² a později též knihu Roberta Colemana *The Master Plan of Evangelism*⁸³. V hnutí požadovali „radikální křesťanskou misi, jejíž podmínkou je naprosté oddání se učenickému modelu církve“⁸⁴. Třemi klíči byla očekávání, že každý student učiní Ježíše Pánem svého života, že budou využívány malé evangelizační skupiny biblických studií zvané „duchovní rozmluvy“^{85,86} a že všichni budou „povzbuzení k tomu, aby každý křesťan měl svého modlitebního partnera, se kterým se bude setkávat pravidelně každý týden a s kterým budou v těsném kontaktu“⁸⁷. V případě modlitebních partnerů se jednalo většinou o spojení čerstvého konvertity se zkušenějším křesťanem. Tato praxe se stala velice efektivní a přinesla s sebou na jedné straně značný numerický růst, na druhé straně označení za kult nejen sekulárními médii, ale i časopisy vydávanými Církvemi Kristovými⁸⁸ a nařčení z manipulativních praktik daných přílišným vzájemným

80 JONES, In Search of a City, 21

81 VOJTÍŠEK, Encyklopedie, 63

82 JONES, In Search of a City, 31 pozn.4

83 PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 14.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

84 VOJTÍŠEK, Encyklopedie, 63

85 soul talks

86 Chuck Lucas napsal o setkáních těchto skupinek: „Členové skupinky duchovních rozmluv navštěvovali setkání pravidelně, zvali návštěvníky, a pomáhali vedoucímu vhodnými poznámkami a komentáři k danému tématu. Vedoucí vybral na každotýdenní biblické diskuse vhodné téma a biblické verše. . . . I přestože bylo v průběhu týdne několik takovýchto Duchovních rozmluv, průměrný člen navštívil pouze jedno setkání za týden. Tyto Duchovní rozmluvy poskytovaly každému členovi kongregace příležitost být zapojen do organizovaného evangelizačního programu. Tento způsob jsme shledali jako ten nejefektivnější nástroj, který jsme kdy použili nebo o kterém jsme kdy slyšeli . . . I přesto, že byly utvořeny především s evangelizačním záměrem a k oslovení nekřesťanů, jsou Duchovní rozmluvy cenné pro křesťany k prohloubení znalostí Božího slova a to zejména pro čerstvé konvertity a mladé křesťany.“ Převzato z PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 14.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

87 JONES, In Search of a City, 31

88 JONES, In Search of a City, 48

zapojením se v životech⁸⁹. Mezi konvertity byl i zapálený evangelista Kip McKean, který byl hlavním strůjcem vzniku nového hnutí vzniklého z Církvi Kristových Crossroads, Bostonského hnutí, později zvaného Mezinárodní církve Kristovy.

Kip McKean započal v roce 1979 svou službu kazatele a studentského pastora v Lexingtonske církvi Kristově nedaleko Bostonu. Ve své službě církvi využíval vše, co se naučil v Církvi Kristových Crossroads a u čeho viděl, že přináší ovoce v podobě mnoha nových konvertitů. Ještě před převzetím sboru si jako podmínku pro svůj příjezd dal, že všichni členové sboru musí být, řečeno jazykem těch dní, „naprosto oddaní“⁹⁰, míněno oddaní modelu církve hnutí Crossroads. Sboru pak přinesl novou vizi v podobě evangelizace mezi studenty univerzit v oblasti Bostonu. Na tento okamžik se později v Mezinárodních církvi Kristových vzpomínalo jako na setkání „30 budoucích učedníků“. Již po roce mohl Kip svědčit na semináři Církve Kristovy o mnoha a mnoha převážně studentech obrácených ke Kristu. V prvním roce bylo 108 pokřtěných a tento veliký nárůst se stal atraktivním pro další křesťany v Církvi Kristových⁹¹. V roce 1981 došlo k dalšímu posunu od Církvi Kristových a Kip McKean na to vzpomíná takto: „Pán mi dal na srdce vizi evangelizace celého světa. ... plán byl prostý. Pokud vyšleme do hlavních světových metropolí malé skupinky učedníků, které založí církve, a ty díky násobení získají nové vedoucí a učedníky, a ti pak budou zakládat další církve ... pak svět může být zevangelizován v jedné generaci tak, jak v případě církve 1.století (Koloským 1:6,23)“⁹². Tuto svou vizi začal prostřednictvím svých spolupracovníků hned uskutečňovat vysláním skupinek do Londýna, Chicaga, New Yorku a Toronta, kde zakládaly nové sbory a ve svém misijním úsilí se zaměřovaly opět především na studenty. Hlavním zaměřením se stalo šíření evangelia a už zde lze sledovat podcenění pastorační péče o nové konvertity a stávající členy.

V témže roce napsal Chuck Lucas pro církevní časopis *Firm Foundation* otevřený dopis *An open letter to the Brotherhood of Churches of Christ*⁹³, v kterém vyjadřoval touhu po jednotě se všemi Církvi Kristovými, omlouval se za svou duchovní aroganci, exkluzivnost a pýchu a prosil je o pomoc

89 PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 15.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

90 McKEAN, Seeds of Faith, 5

91 JONES, In Search of a City, 68

92 McKEAN, Seeds of Faith, 9

93 Otevřený dopis pro bratrství Církvi Kristových

překonat tuto nedokonalost jeho a věřících v Církvích Kristových Crossroads.⁹⁴ V roce 1985 jej pak starší církve požádali, aby rezignoval na svou pozici staršího. Rezignace Chucka Lucase přivedla mnoho z pastorů, kteří s ním sympatizovali a měli pochybnosti o Bostonském hnutí, k rozhodnutí neohlížet se na své pochybnosti a požádat vedení tohoto nového hnutí o pomoc při vedení sborů. Všechny tyto kroky vedly k sebeutvrzení Kipa McKeana o správnosti jím nastoupené cesty⁹⁵ a také to odhalilo první zárodky neschopnosti sebereflexe u Kipa McKeana a nedostatku reflexe celého nově vznikajícího hnutí.

Bostonské hnutí, či Bostonská církev Kristova, bylo stále formálně součástí Církví Kristových až do roku 1986, a to i přesto, že zakládalo své sbory i v městech, kde již sbory Církví Kristových byly. V roce 1986 na semináři pro studentské pastory Církví Kristových vystoupil také Kip McKean a ve svém příspěvku řekl, že „všichni, kteří jsou věrní a chtějí zevangelizovat svět, se musí spojit s Bostonským hnutím“⁹⁶. Na tento okamžik vzpomínají jeho účastníci jako na konec vztahu Církví Kristových a Bostonského hnutí. Thomas Jones o něm říká, že „rozhodnutí Bostonského hnutí oddělit se od Církví Kristových byla v lepším případě chyba, v horším hřích“⁹⁷.

V tu dobu též začala církev v Bostonu s rekonstrukcemi lokálních Církví Kristových, které požádaly Boston o pomoc. Rekonstrukce, nazváno po opětovné výstavbě, rekonstrukci, jeruzalémských hradeb v době Nehemjášově⁹⁸, znamenala volání k obrácení, čímž byl míněn příklon k radikálnímu životnímu stylu učedníka. Častokrát též docházelo k překřtívání již jednou v dospělosti pokřtěných. Záminkou k tomuto jednání byli mimo jiné i špatný důraz a aplikace verše v Mt 28,19: „Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtěte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého“. Tento nesprávný výklad říkal, že člověk se musí nejprve stát učedníkem Ježíšovým, tedy již žít radikální způsob následování, a pak teprve může být pokřtěn. To vedlo k tomu, že mnoho křesťanů, kteří před svým křtem nežilo tímto životním stylem, ale v srdci byli rozhodnuti tak žít, se raději nechávalo znova pokřtít. K tomuto docházelo nejen u křesťanů pocházejících z Církví Kristových či z Křesťanských církvích, ale dokonce i v samotném Bostonském hnutí. V té době se Bostonská církev Kristova stala jednou z nejrychleji rostoucích církví na světě, a to i díky praxi překřtívání členů jiných církví,

94 JONES, In Search of a City, 79

95 JONES, In Search of a City, 99

96 JONES, In Search of a City, 89

97 JONES, In Search of a City, 91

98 McKEAN, Seeds of Faith, 15

proselytismu. Toto utvrdilo Kipa McKeana, a mnoho lidí kolem něj, ve správnosti nastoupené cesty a pocitu vyvolenosti k záchraně lidstva.

Bostonské hnutí opustilo nejen Církev Kristovy, ale též i, pro učednické hnutí typickou, zásadu samostatnosti jednotlivých sborů a vytvořilo hierarchickou církev, která v roce 1992 přijala název Mezinárodní církve Kristovy (ICOC)⁹⁹.

Bostonské hnutí a později Mezinárodní církve Kristovy dál zakládalo nové sbory, numericky rostlo. Centrum hnutí, církev, kde byl Kip McKean, se přestěhovalo z Bostonu do Los Angeles a hnutí se v roce 1988 rozdělilo na několik světových sektorů. Každý ze sektorů měl vždy svého vedoucího evangelistu, sektory pak byly rozdělené do geografických sektorů a i ty byly dále rozděleny. Každá církev podléhala nějaké jiné církvi a všechna zásadní rozhodnutí musela být schválena pověřeným členem církve dohlížející. Lokální církve byly též hierarchicky rozdělené do jednotlivých sektorů, případně skupin nazývaných biblická skupinka. Místní církev vedl pastor, evangelista, kterému náležela všechna autorita. Spolu s pastorem vedla církev i žena, pokud byl ženatý, tak jeho manželka, která byla zodpovědná za ženy v církvi. Vedoucí žen se zodpovídala jak pastorovi, tak i „nadrízené“ ženě z dohlížející církve. Tento model vznikl ve studentských skupinách¹⁰⁰, z kterých hnutí vyrostlo a v kterých jejich vedoucí „pracoval převážně s novými konvertity a byl jim jakýmsi rodičem, který jim pomáhal dělat první křesťanské krůčky“¹⁰¹. Tato dynamika se již dále nevyvíjela směrem k partnerství, ale zůstala v tomto nevyváženém stavu a přenesla se do stylu vedení celého hnutí.

V roce 1994 starší Mezinárodních církví Kristových sepsali Evangelizační prohlášení, ve kterém stanovili církvim za cíl mít v každém státě, jehož hlavní město má více jak 400 000 obyvatel, nový sbor. Mezi těmito městy byla i Praha, kam přijel v roce 1996 dvanáctičlenný misijní tým z Berlína. Původně se tento sbor jmenoval Pražská církev Kristova, později z právních důvodů Pražské společenství Kristovo.

Během trvání tohoto šestiletého plánu začínalo být stále zřejmější, že způsob, jakým bylo učednictví dáváno do praxe, byl zneužitím učednictví. Učednický vztah byl definován jako vztah, ve kterém „učedník pomáhá druhému být poslušnější Ježíši v postojích, životním stylu a na misi“¹⁰², což vedlo k pokřivení Božího principu učednictví, jak je popsáno v kapitole 2.2.1., vytvoření autority jednoho člověka nad druhým a k vyžadování

99 VOJTÍŠEK, Encyklopedie, 85

100 campus ministries

101 FERGUSON, SHAW, Golden Rule Leadership, 64

102 FERGUSON, Discipling, 14

poslušnosti církvi či jednotlivci v církvi. Učednický vztah byl často vedením církve určený bez možnosti výběru. V praxi pak byl tento vztah většinou nerovný, jednalo se o vztah učitel-žák i přesto, že se mluvilo o partnerství ve víře. Tento nevyrovnaný vztah byl častý i u zralých křesťanů. Právě před tím varuje Bill Hull ve své knize Učednický model církve, kde říká, že „nikdo nemůže vést druhého k učednictví v plnosti, protože nikdo není vybaven duchovními dary a moudrostí natolik, aby vedl druhého na cestě k zralosti. Snaží-li se duchovní realizovat učednictví na základě vztahu Mistr - žáci, ochuzuje své věřící o plnost darů, jež jim Bůh zamýšlel dát. Abych se mohl plně rozvíjet v Kristu, potřebuji několik zkušených rádců ...“¹⁰³ Ve vyhocených podobách pak docházelo ke kontrole volného času členů, rady toho, který učil (vychoval) ve víře zasahovaly do všech oblastí lidského života, byly kolikrát předávány jako příkazy a jejich nerespektování posuzováno jako rebelství.

I přesto, že se šestiletý misijní plán podařilo naplnit, církve přestávaly numericky růst. Numerický růst byl pro hnutí vždy hlavním měřítkem duchovního zdraví sborů. Tlak na numerický růst byl stále silnější a s větším tlakem přicházel i větší odpor vůči stylu vedení od jednotlivých členů hnutí, ale i od vedoucích - evangelistů, učitelů a starších. Starším v hnutí byl stále zřejmější hřích neschopnosti slyšet názor jiných a arogance ve stylu vedení Kipa McKeana, a proto ho v roce 2001 požádali, aby si buď vzal na rok studijní volno¹⁰⁴, kde bude ve chvílích s Bohem rozjímat nad svým srdcem, a nebo aby odstoupil ze své pozice. Ze svého studijního volna se do role Vedoucího evangelisty¹⁰⁵, z důvodu svého neobrácení, již nevrátil a na podzim roku 2002 napsal svůj rezignační dopis. Neobrácení Kipa McKeana z jeho hříšného stylu vedení¹⁰⁶, arogance, pýchy, nerespektu, zloby a světského posuzování úspěchu¹⁰⁷ se stalo zřejmým v roce 2004, kdy se snažil rozdělit Mezinárodní církve Kristovy stejným způsobem, jak rozdělil dvacet let před tím Církve Kristovy. V roce 2005 byl Kip McKean nejprve varován a poté z hnutí pro své sektářství vyloučen.¹⁰⁸

103 HULL, Učednický model církve, 25

104 sabbatical

105 Lead evangelist

106 Takto označilo způsob vedení Kipa McKeana šedesát dva starších, evangelistů a učitelů, kteří jej v roce 2005 vyloučili z hnutí

107 posedlost čísly růstu

108 Důvody k vyloučení a podniknuté kroky k pomoci Kipu McKeanovi k obrácení byly popsány v otevřeném dopise, který mu byl zaslán.

Na konci roku 2001 byla též publikována kniha Gordona Fergusona a Wyndhama Shawa *Golden Rule Leadership*, odkazující se na Ježíšovo zlaté pravidlo „Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy jedněte s nimi“ (Mt 7:12). Autoři poukazovali na mnoho z problémů ve způsobu vedení v církvi, volali po tom, aby do té doby běžný způsob vedení církve jedním, často téměř nedotknutelným, vedoucím byl nahrazen týmovým vedením, vedením starších¹⁰⁹. Též doporučili pastorům: „požádejte ostatní vedoucí, kteří jsou pod vámi, ať si přečtou tuto knihu a poté o ní společně kapitulu po kapitole mluvíte“¹¹⁰. Bylo to poprvé, co doporučení bylo skutečně doporučením a ne příkazem, jako tomu bývalo do té doby. V některých církvích hnutí k tomuto navrženému kroku v průběhu roku 2002 došlo. Dokonce pastory církvi předstupovali s omluvami za chyby ve stylu vedení před celé církevní sbory. V mnoha jiných církvích k tomu ovšem nedošlo. Jeden z evangelistů toto později komentoval slovy: „Bůh jemně povolával vedení k obrácení prostřednictvím knihy *Golden Rule Leadership*. Když mu vedoucí na vysokých postech nenaslouchali, Bůh poslal Henryho“¹¹¹ čímž myslel otevřený dopis, který napsal jeden z evangelistů církve Henry Kriete v únoru 2003 a v kterém popisoval chyby ve stylu vedení a poukazoval na čtyři hříchy systému Mezinárodních církví Kristových. Těmi byly „1) zkorumpovaná hierarchie, 2) ostudná arogance, 3) posedlost čísly, 4) svádění mamonem“¹¹².¹¹³ Tento dopis se rychle rozšířil mezi církvemi a způsobil revoluci. Mnoho z pastorů a starších bylo zdola zbaveno svých pozic a propuštěno, církve svolávaly spoustu různých setkání, na kterých diskutovaly minulost a budoucnost církve. Mnoho křesťanů opustilo církve, někteří zanevřeli i na Boha. Většině církví klesala členská základna, některé zanikly úplně. Hierarchický styl vedení byl zcela opuštěn a vztahy mezi církvemi začaly být na základě partnerství. V roce 2007 byl podniknut pokus o vytvoření struktury prostřednictvím dokumentu *Cooperation Proposal*¹¹⁴. K tomuto návrhu se připojila většina církví hnutí, ovšem církve ve střední a západní Evropě nikoli a to především pro nebezpečí posílení hlasu amerických církví, a tedy možné

109 V tomto volání po změně nebyli sami. Dalším byl jeden z učitelů v církvi Douglas Jacoby, který po stejných změnách volal ve své studii *Church Polity* z ledna roku 2002.

110 FERGUSON, SHAW, *Golden Rule Leadership*, 14

111 JONES, *In Search of a City*, 125

112 problém „mamonu“ byl mnohem charakterističtější pro církve v USA, Velké Británii a Rusku. Ze své zkušenosti a na základě informací, které mám, v kontinentální Evropě a třeba ani v Africe toto problémem nebylo. Někdy spíše naopak.

113 KRIETE, *Honest to God* [online], (cit. 15. července) URL: <http://www.reveal.org/library/stories/people/hkriete.htm> 10

114 Návrh spolupráce

nerespektování hlasu evropského, daného množstvím zástupců určovaného podle počtu členů hnutí v jednotlivých světadílech a též z důvodů odlišnosti názorů na některé etické otázky, které byly v dokumentu učiněny otázkou jednoty.

Poslední roky jsou časem přehodnocování životního stylu, obnovování vztahu s Bohem, hledání Boží vůle pro další směřování církve a kolikrát i přehodnocování vlastní doktríny. Došlo k omluvě Církví Kristovým za bolest jim způsobenou, na mnoha místech spolu Mezinárodní církve Kristovy a Církve Kristovy spolupracují a někde došlo i k opětovnému spojení.

3.2. Teologie Mezinárodních církví Kristových

Některé z teologických myšlenek byly již zmíněny v popisu historického vývoje a to zejména na kontroverzích s ostatními církvemi či při popisu krize, kterou si církev prošla. Nicméně je na místě zmínit teologii církve samostatně a to i proto, že základní teologie i přes všechny změny zůstala stejná, a pokud se změnila, tak pouze v detailech. Co se pak především změnilo, je praxe a pohled na jiné církve.

I přes některé odlišnosti mnohé z teologie Mezinárodních církví Kristových vychází z teologie Hnutí za obnovení. A i přes tradiční výhrady k vyznáním víry sepsaných lidmi by žádná z církví neměla výhrady k Apoštolskému vyznání víry a Nikájsko-cařihradskému vyznání. Jedinou výhradou by snad mohlo být, že každé takové vyznání vedlo a vede k rozdělení křesťanů na ty, kdo toto vyznání přijímají a kdo je nepřijímají. Proto pro církve zůstává nejvyšší autoritou Písmo, konkrétně Nový zákon, které je všem křesťanům společné a podle ideálních představ je spojuje¹¹⁵. Písmo je v Mezinárodních církvích Kristových, oproti mnoha jiným církvím vzešlým z Velkého probuzení, čteno s více či méně různými hermeneutickými přístupy, nikoli pouze doslovně s přesvědčením, že Bibli lze vykládat pouze a zase Bibli. Přístup k Písmu je, jak již kořeny hnutí předurčují, samozřejmě bližší fundamentálnímu, než liberálnímu čtení. V minulosti byl autoritou pro výklad Písma převážně Kip McKean, který „Bibli interpretoval, tak aby výklad co nejlépe podpořil cíle, kterých podle něj mělo být dosaženo“¹¹⁶. Thomas Jones tento přístup nazývá pragmatická hermeneutika¹¹⁷ a vyslovuje též myšlenku,

115 FILIPI, Křesťanstvo, 168

116 JONES, In Search of a City, 107

117 JONES, In Search of a City, 107

že pastory a starší si nejspíš nejsou ani vědomi, jak moc tato hermeneutika ovlivnila učení církve¹¹⁸.

K posunu ve čtení Písma se váže i přehodnocování některých tradičních a fundamentálně zastávaných postojů, jako je třeba role žen v církvi či pohled na homosexuální praxi. Tyto a další témata jsou předmětem aktuálních diskusí a studií uvnitř hnutí.

Silný teologický důraz je kladen „na osobní prožitek konverze od hříšného způsobu života“¹¹⁹ a z něho plynoucí hluboký osobní vztah s Bohem. Na počátku víry je nutnost slyšení evangelia, které vede k pokání a odvrácení se od hříšného stylu života následované křtem na odpuštění hříchů. Křest, první ze dvou církví přijímaných svátostí, je možný pouze po vyznání víry a jediný praktikovaný křest je ponořením. Zde jsou Mezinárodní církve Kristovy zajedno s baptisty, se kterými je pojí společné kořeny v hnutí novokřtěnců a jejichž pozici vyjadřuje Beasley-Murray v jedné z esejí v knize *Baptist Sacramentalism* takto: „Křest je pro apoštola Pavla účinné znamení protože to je spojeno s vírou. Tvrdit, že křest spasí odděleně od víry, je oddělením doktríny křtu od Pavlova učení, ale tvrdit, že křest spasí nositele víry znamená vzít vážně, co Pavel říkal o obojím – křtu a víře.“¹²⁰ Církve Kristovy křtí ve jménu Otce, Syna a Ducha Svatého, ve křtu jsou křtěnému Bohem odpuštěny hříchy a křtěný se stává součástí Kristovy univerzální církve^{121,122,123,124}, získává dar Ducha Svatého a umírá spolu s Kristem starému životu a vstává k životu novému^{125,126}. V minulosti se dával silný důraz na člověka a na to, co vše má předcházet křtu, aby křest byl platný a upozadřovala se role, kterou při křtu a při odpuštění hříchů má Spasitel.¹²⁷

Druhou svátostí, kterou církev slaví, je Večeře Páně. Společné přijímání je součástí každé bohoslužby a chléb a víno jsou přijímány jako symboly těla

118 JONES, In Search of a city, 108

119 VOJTÍŠEK, Encyklopedie, 79

120 ed. CROSS, A.; THOMPSON, P.E. *Baptist Sacramentalism*. s.135 (vlastní překlad)

121 Dříve, před r. 2003, se pojem Kristova univerzální církev v podstatě ztožňoval s Mezinárodními církvemi Kristovými. Veřejně toto sice bylo málo kdy řečeno, nicméně to bylo poměrně snadno čitelné z praxe a to i například praxe překřtívání.

122 FERGUSON, Prepared to Answer, 115

123 PADEN, From the Church of Christ [online]. University of Kansas, 1992 (cit. 15.července 2009). URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

124 Pražské společenství Kristovo [online]. (cit. 17.července 2009). URL: www.icoc.cz

125 Římanům 6:4 (ČEP) „Byli jsme tedy křtem spolu s ním pohřbeni ve smrt, abychom - jako Kristus byl vzkříšen z mrtvých slavnou mocí svého Otce - i my vstoupili na cestu nového života.“

126 JONES, In Search of a City, 108, pozn. 6

127 JONES, In Search of a City, 102

a krve Ježíše Krista. V dnešní době je přijímání většinou vnímáno jako vrchol nedělní bohoslužby, v minulosti tomu ovšem ne vždy tak bylo. Slavit Večeři Páně může každý pokřtěný.

Dalším silným, a v minulosti v praktickém životě značně zneužitým, teologickým důrazem, je učednický životní styl, který odkazuje na učení Písma o poslušnosti, která má následovat po obrácení. Učednický vztah má být mezi křesťanem a Kristem bez jakéhokoli prostředníka a Kristus či Písmo jsou tou hlavní autoritou. Všichni jsme učedníky Krista Ježíše, jím se chceme nechat učit a proměňovat. Na této cestě za Kristem jsme si vzájemně oporou a povzbuzením. Z této myšlenky a příkladu Pavla a Timoteje vznikla v Církvích Kristových Crossroads idea modlitebních partnerů. Učednictví ve své zdravé podobě je stále součástí teologie a života církve a křesťané si jsou podporou na své cestě za Kristem v podobě povzbuzení, společného sdílení a modliteb. Členové církve si svého partnera, či partnery, a též podobu vztahu volí zcela sami, bez zásahu „shora“.

Církevní uspořádání je v současnosti presbyterně-kongregační, každý sbor má tedy svou majetkovou a personální nezávislost. V čele většiny sborů je týmové vedení¹²⁸, obdoba staršovstva¹²⁹, v jehož čele je pastor. Všechna zásadní rozhodnutí týkající se sboru činí týmové vedení společně, do některých je zapojena celá církev. Samostatnost jednotlivých církví je v platnosti i přes již zmiňovanou snahu o propojení církví prostřednictvím dokumentu *Cooperation Proposal*, který tuto nezávislost respektoval. Tím se hnutí vrátilo zpátky k praxi běžné u učednických církví¹³⁰, kterou opustilo v době po oddělení od Církví Kristových. V dnešní době je v hnutí stále velká touha po jednotě mezi církvemi, po vzájemné spolupráci, ale ta je již na bázi dobrovolnosti a vzájemné důvěry a respektu, nebo k tomuto respektu zásadně směřuje.

Mezinárodní církve Kristovy jsou v poslední době řazeny mezi evangelikální církve. I přes mnohé společné znaky s těmito církvemi lze v teologii tohoto hnutí nalézt určité odlišnosti, kterým bude věnován závěr této kapitoly. Jedna ze zásadních odlišností učení je pohled na křest. Jak patrně z popisu teologie křtu, není okamžik odpuštění hříchů spojován s momentem

128 FERGUSON, SHAW, *Golden Rule Leadership*, 63-69

129 Většina církví hnutí by termín staršovstvo nepoužila vzhledem k velice nízkému průměrnému věku církve a vyhrazení termínu starší pro specifickou úlohu v církvi. Některé velké církve hnutí, zejména v USA, mají křesťany v roli starších, a tam pak církve vedou starší. V čele staršovstva je pastor či evangelista, který ovšem zároveň je staršovstvu zodpovědný.

130 VOJTÍŠEK, *Encyklopedie*, 85

uvěření v Krista či s vyřčením modlitby přijetí Krista do svého srdce jako u evangelikálních církví, ale právě s okamžikem křtu ponořením.

Dalším odlišujícím znakem mezi mnoha církvemi evangelikálními a Mezinárodními církvemi Kristovými je učení o činnosti Ducha Svatého v životě církve. Největší výhrady se týkají nauky o křtu Duchem svatým a též k užívání charizmatů (míněno glosolálií, proroctví, uzdravování) při společné bohoslužbě či dokonce očekávání jejich přítomnosti v osobní zbožnosti. Dříve hnutí učilo, že takovéto dary pominuly s dobou apoštolů. Dnes přístup k zázračným darům Ducha není již tak vyhraněný a uznává se svrchovaná Boží vůle i v této oblasti.

Tady je jistě na místě vrátit se ke zmiňovaným výhradám k zařazení církve mezi církve evangelikální. Popsané odlišnosti, ať již soteriologické nebo pneumatologické, mezi Mezinárodními církvemi Kristovými a evangelikálními církvemi vede mnohé, převážně americké církve, k odmítavému postoji ke spojování s evangelikálními církvemi. Evropské církve tento rozdíl sice také vnímají, ale vzhledem k odlišnému sociologickému a náboženskému prostředí nevnímají tyto rozdíly většinou tak vyhraněně. I přes popsanou soteriologickou odlišnost nevnáší Mezinárodní církve Kristovy soudy o spáse věřících církví, ať již v evangelikálních, či dalších. A to je další ze zásadních posunů v teologii, dříve exkluzivistického společenství.

3.3. Vývoj Pražského společenství Kristova

Tato práce se zabývá vývojem spirituality Pražského společenství Kristova, a proto je třeba se zmínit i o specifikách jeho vývoje. V mnohém se historie tohoto sboru samozřejmě kryje s historií Mezinárodních církví Kristových, ale po rozpadu hierarchického uspořádání má svá jistá specifika.

Pražské společenství Kristovo vzniklo v roce 1996 misijním působením Berlínské církve Kristovy. Do Prahy přijel dvanáctičlenný misijní tým pod vedením německého páru. Všichni byli svobodní a mladí. Tým tvořili tři muži, z toho pouze jeden Čech po matce, a devět žen, z toho 7 Češek a 1 Slovenka. Životní styl se nijak nelišil od tehdy běžného životního stylu v Mezinárodních církvích Kristových. Členové týmu se intenzivně zaměřovali na misijní působení a většinu svého volného času strávili buď zvěstováním evangelia a nebo studiem Bible s lidmi¹³¹, kteří byli připravováni na křest. Díky takto intenzivní službě se počet členů v prvním roce rozrostl na čtyřicet osm.

131 katechumenát. Církve by ovšem tento termín nepoužily.

I v dalších letech bylo tempo numerického růstu velké, ale i vzhledem k mladým křesťanům¹³² pomalejší.

V roce 1998 odjel zpět do Německa vedoucí pár a vedení církve bylo svěřeno Čechům.¹³³ Na začátku roku 1999 pak byl vyslán misijní tým do Bratislavy složený převážně z členů pražské církve. Pražská církev tímto byla zásadně ovlivněna, protože odjelo mnoho zkušenějších křesťanů.

Rok 2001 byl pro církev v mnoha ohledech přelomový. Jednak došlo ke změně pastora. Tehdejší pastor byl přeložen do Bratislavy a na jeho místo nastoupil jeho tehdejší asistent. Církev byla od té doby vedena Čechy, asistenty jim byl pár povolán z Bratislavy - Slovák a Češka. Dalším velkým krokem byla první svatba v církvi. V tu dobu byly v církvi pouze dva manželské páry, ale ti byli pokřtěni již jako manželé. Další rok byl ovlivněn knihou *Golden Rule Leadership* a snahou o zapojení principů v ní popsanych do církevního života. Do té doby vedoucí pár byl rozšířen na tým čtyř, dva muži a dvě ženy. Začátkem roku 2003 pak předstoupil tento tým, církvi na plný úvazek zaměstnaných, vedoucích před celý sbor, vyznal se ze svých chyb ve způsobu vedení, požádal o odpuštění a ptal se, co křesťanům v církvi v minulosti ublížilo. Následovaly roky plné nejistot stran dalšího směřování církve a církevního vedení. Proběhlo též velké množství svateb, narodilo se mnoho dětí a církev se proměnila ze studentského sboru v církev složenou převážně z manželských párů s malými dětmi. Mnoho z křesťanů v průběhu těchto let církev opustilo, ať již kvůli odchodu do jiných církví či odchodem z církví úplně. V tuto chvíli má Pražské společenství Kristovo 48 členů, v roce 2001 bylo členů 74. Církev je vedena skupinou vedoucích, složenou jak z mužů, tak z žen - což je v církvích hnutí poměrně výjimečné - a součástí této skupiny je i pastor. Zrušení hierarchie v rámci církve je patrné i na fungování rodinných skupinek, které slouží ke vzájemnému duchovnímu povzbuzení a ne k šíření a získávání informací, jak tomu bylo dříve. Přístup k mnoha teologickým otázkám je mnohem liberálnější, než v jiných církvích hnutí, čehož důkazem je právě probíhající diskuse nad rolí žen v církvi. Církev je autonomní a spolupracuje se západoevropskými církvemi. Podobně jako většina západoevropských církví ani ta pražská nepodepsala dokument usilující o vytvoření celosvětové spolupráce mezi církvemi *Cooperation Proposal*, a to zejména pro jeho snahu zavést opět do církví standardy, které jsou podmíněné více kulturně než biblicky.

132 konvertitům.

133 muž byl Čechem po matce

4. Spiritualita členů Pražského společenství Kristova

4.1. Výchova ve spiritualitě

Klíčový verš pro spiritualitu Pražského společenství Kristova je v evangeliu podle Matouše 28,18-20 „Ježíš přistoupil a řekl jim: "Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi. Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal. A hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku.“ Od aplikace tohoto verše se v podstatě odvíjel každodenní život ve sboru. Do společenství s Kristem a tedy do sboru vstupuje dospělý vírou a křtem.¹³⁴ Na svůj křest je připravován v rámci několika setkání, v kterých je prostřednictvím Písma seznamován se životem s Kristem a v Kristu. I po křtu je každý dále učen, jak žít křesťanský život a jak zachovávat to vše, co Ježíš přikázal. Přípravu na křest a učení v počátku života ve společenství shrnul Kip McKean v brožurě *First Principles*. Tato brožura obsahuje oblasti, které je třeba před křtem prostudovat. Brožura sloužila jako pomůcka pro všechny křesťany. Každý učedník je totiž povolán k tomu, aby pomáhal dalším lidem stát se křesťany. V praxi pak pouze závěrečná setkání před křtem byla vedena zkušenějším věřícím. Jinak byla Bible dána do rukou všech s přesvědčením, že každý křesťan je schopen se podělit o své základní přesvědčení. Pořadí témat, se kterými byl ten, s kým byla studována Bible seznamován, v jiných církvích by se řeklo „katechumen“¹³⁵, se lišilo podle jeho potřeby a též církev od církve. Ovlivněno bylo i zemí, v které se církev nacházela. V Praze, vzhledem k tomu, že společnost je většinou v Boha nevěřící, byla skladba jiná, než například v USA. Vedle základních studií byly českými křesťany vypracovány další studie (například Hledání Boha, Kdo je Ježíš), zohledňující tento a další rozměry typické pro charakter obyvatel České republiky. Protože tyto studie jsou souhrnem každodenního života křesťanů ve společenství, použijí je jako základ pro představení spirituality církve. Vzhledem k tomu, že cílem práce je popsat spiritualitu v Pražském společenství Kristově a její vývoj, budu vycházet z pořadí témat přípravy na křest běžných v tomto společenství.

134 WEISMAYER, Život v plnosti, 62

135 V Mezinárodních církvích Kristových by nikdy nebyl použit termín „katechumen“ či „katecheze“. Toto slovo se vždy opsalo slovy „studující Bibli“ apod. V práci budu pro zjednodušení textu a snadnější pochopení používat termín „katechumen“, kde uvozovkami budu upozorňovat na fakt, že termín se v církvi nepoužívá. Je i pravděpodobné, že v církvi jsou křesťané, kteří tomuto slovu nerozumí.

Na oblasti, kde došlo ke změně, přímo upozorním. Tyto změny též demonstrují průzkumem, který jsem uskutečnil mezi křesťany v Pražském společenství Kristově a kde oni sami hodnotili, jak se proměnilo jejich prožívání vztahu s Bohem a vnímání Boha.

Témata, která se před křtem studovala jsou tato: Hledání Boha, Kdo je Ježíš, Písmo, Hřích, Kříž, Obrácení a křest, Učednictví, Pronásledování, Boží království a Církev.

Studie Hledání Boha byla a je unikátní v Pražském společenství Kristově. Jejím cílem je seznámit zájemce o studium Písma s tím, s jakým úmyslem jsme byli Bohem stvořeni. Bůh si přeje mít s člověkem vztah a smyslem života člověka je Boha hledat a poznávat (Sk 17,27). Boha je možné poznávat studiem Písma (Sk 17,10-12), vždyť ze slyšení Slova roste víra (Ř 10,17), modlitbou (Jr 29,12-14), poznáváním Krista (J 1,18) a pozorováním stvořeného světa (Ř 1,19-20). Pro poznávání Boha je přínosné nalézt si čas pro samostatné čtení Písma a modlitbu, ten pro evangelikální křesťany tolik typický Čas s Bohem. Nejlepší chvílí pro tento Čas s Bohem je ráno, podobně jako Ježíš vstal brzy ráno na svou modlitbu (Mk 1,35). I přes smysluplnost začátku dne v modlitbě a Písmu se z ranních Časů s Bohem, a z Časů s Bohem obecně, stával zákon, podle kterého byla posuzována duchovnost jednotlivce. To často vedlo k tomu, že Časy s Bohem byly vnímány více jako povinnost, než aby to byl projev touhy být blíže Bohu. Došlo k tomu, k čemu už před tím i v jiných evangelikálních církvích - byl dán farizejský důraz na něco, co není výslovně Písmem přikázáno¹³⁶.

Ve studii Kdo je Ježíš jde o představení Ježíše jako Syna Božího a rovného Otcí (J 1,1-5.14), který je tou jedinou cestou, jak přijít k Otcí (J 14,6) a poukázání na povolání k tomu žít tak, jak žil Ježíš (1J 2,3-6). I tato studie je mezi církvemi v hnutí, vzhledem k malému povědomí v české společnosti o tom, kdo skutečně je Ježíš, vcelku jedinečná.

Při studii o Písmu se poukazuje na inspirovanost Slova Božího (2Tm 3,16-17), na jeho vliv na život jednotlivce (Žd 4,12-13) a roli Písma v den soudu (J 12,48). Písmo je zdrojem poznání pravdy a směrovníkem, kterým se řídit ve svém životě (J 8,31-32). Je nad tradicemi, kterými člověk dokáže rušit a upozadovat, co je v Písmu psáno (Mt 15,1-10). Podle Bible je tedy třeba srovnávat i to, co je učeno a to i církevními a náboženskými autoritami (Sk 17,10-12). Slovo Boží není pouze zdrojem intelektuálního poznání, ale textem volajícím k aplikaci toho, co čteme, je autoritou, podle které posuzujeme životní kroky a ke kterým se obracíme pro inspiraci a povzbuzení.

136 GILLETT, Trust and Obey, 10

Další studie se někdy na základě verše v 1P 2,9-10 nazývá Světlo a tma. Poukazuje na dopad hříchu na vztah mezi člověkem a Bohem. Hřích nás odděluje od Boha (Iz 59,1-2) a brání našemu vztahu. Každý člověk zhřešil (Ř 3,23) a trestem za hříšnost, provinění se proti Boží vůli pro život člověka, je duchovní smrt (Ř 6:23), věčné oddělení od Boha. Člověk se pohybuje buď v temnotě a nebo ve světle (1J 1,5-7). „Katechumen“ je dále seznámen s tím, co Bůh nazývá hříchem a to na základě několika výčtů hříchů, jak je nalezneme v Písmu (Mk 7,21-22; Ga 5,19-21; Jk 4,17; Zj 21,8), a s tím, proč tato jednání nazývá hříšným. Člověk sám nemá šanci žít naprosto spravedlivý a bezhříšný život, a proto Bůh v Kristu Ježíši nabídl usmíření. (Ř 6,23).

V důsledku toho, že konfrontace s hříchem zanechá člověka s pocity viny je při následném setkání „katechumen“ seznámen s milostí, kterou Bůh nabídl lidem v podobě oběti svého Syna na kříži. V této studii byl v minulosti často místo milosti, která je zdůrazněna i v Kristově vzkříšení a je nedílnou součástí zvěsti kříže, pocit viny ještě posílen a to zdůrazněním, že i kvůli „tvým proviněním Ježíš musel zemřít“. I přes pravdivost této myšlenky a paralely k podobným akcentům, které v Písmu můžeme nalézt (Sk 2,36-37), je v současnosti od tohoto zdůrazňování, které v sobě skrývá nebezpečí citové manipulace, upouštěno a je zdůrazňována Boží láska a milosrdenství. To je jen potvrzeno při dalším setkání.

V tomto setkání je „katechumen“ seznámen s cestou přijetí Bohem nabízené milosti. Jedná se zde v podstatě o paralelu k Petrovu kázání na den letnic, kde reagoval na slova posluchačů, kteří právě slyšeli o důvodech Kristovy smrti, „Co máme dělat?“. Apoštol Petr odpověděl: „Obraťte se a každý z vás ať přijme křest ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů, a dostanete dar Ducha svatého. Neboť to zaslíbení platí vám a vašim dětem i všem daleko široko, které si povolá Pán, náš Bůh.“ (Sk 2,38-39). Tento Petrův výrok je dalším klíčovým veršem pro teologii Mezinárodních církví Kristových. Při společném studiu Písma je „katechumenovi“ vysvětlen význam řeckého slova pro obrácení - změna myšlení - a je volán, aby změna myšlení byla následována i změnou v jeho jednání. (Mt 3,1; 2K 7,8-11). Následně je seznámen s učením o křtu a s jeho významem pro jeho vztah s Bohem (J 3,5; Ř 6,1-4; 1P 3,21). Více o teologii křtu je vysvětleno v bodě 3.2.

Křtem vstupujeme do společenství s Bohem a do církve, Kristova těla. V následujících studiích je proto „katechumen“ seznámen s tím, co Bible učí o životě v církvi. První z těchto studií je o učednictví, kde je seznámen s druhým velkým tématem Mezinárodních církví Kristových. Každý křesťan je povolán k aktivnímu následování Krista, ne pouze k přebývání ve společenství či "nesení" Kristova jména. Ježíš povolal své učedníky slovy: „Pojďte za mnou

a učiním z vás rybáře lidí“ (Mk 1,16-18). Povolal je k následování, tedy činění téhož co dělal On. Povolal je též k tomu, aby byli „rybáři lidí“, aby získávali další Kristovy následovatele (Mt 28,18-20; „získávejte mi učedníky“), aby se sdíleli o své víře.

Mistr, Ježíš Kristus, volá své učedníky k radikálnímu následování a odevzdanosti: „Kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe, nes každého dne svůj kříž a následuj mne.“ (L 9,23-27). Mluví zde ke všem, kteří jej chtějí následovat, nejen k apoštolům. Každý, kdo chce být jeho učedníkem, potřebuje zapírat sám sebe. Zapírat svou hříšnou přirozenost, zřít se tužeb, které odvádí od Boha, podobně jako Ježíš sám bojoval se svou lidskostí v Getsemanské zahradě (Mt 26,36-39; „ne jak já chci, ale jak ty chceš“). Následovat Krista znamená nést kříž, tedy ukřižovat své hříšné já, být pro Něj ochotný ztratit svou pověst či své bezpečné zázemí a někdy až obětovat i svůj život. Jedná se o přímé následování, bez prostředníka, jak o tom ostatně Ježíš mluví dále (L 14,25-33). Každý se musí rozhodnout sám za sebe, protože každý jsme povolání sami za sebe. Kristus nás nepovolává jako skupinu či rodinu.¹³⁷ Naopak chce, abychom se dokázali vzdát jistot plynoucích z náležitosti k jakémukoli lidskému společenství, ať je to rodina, přátelé, či církve a hledali svou jistotu a bezpečí u Něj. Ježíš volá k tomu, aby naše rozhodnutí k následování bylo učiněno uváženě s vědomím, že Kristova cesta životem je úzká, může nás potkat pronásledování třeba i od nejbližších, ale také že na té cestě nikdy nebudeme sami. Vždy s námi bude Ježíš (Mt 28,20).

Učednictví spočívá v následování Krista. Při tomto následování si jsme vzájemnou pomocí a oporou. I po křtu máme být učeni (Mt 28,19) a vychováváni, abychom byli co nejvíce podobní Kristu. Zde je na místě udělat malý exkurs do doby před rokem 2003 a výuky a praxe učednictví v té době. Ve spojení této myšlenky s veršem 1K 11,1, kde Pavel říká, aby korintští jednali podle jeho příkladu, tak jak on jedná podle příkladu Kristova, vznikla v Mezinárodních církvích Kristových praxe „Partnerů ve víře“, navazující na praxi modlitebních partnerů v Církvích Kristových - Crossroads. Původním záměrem jistě bylo partnerství, nicméně v mnoha případech se z tohoto vztahu vytvořil hierarchický vztah „učitel-učený“ a mluvilo se o učení ve víře. Prakticky to znamenalo scházet se minimálně jednou za týden a mluvit o tom, jak se daří „učenému ve víře“ v jeho vztahu s Bohem a v jeho životě. Občas si ten, který vztah vedl, připravil nějakou tematickou studii. Vychovávající ve víře („discipler“) měl být následován. Sice s odkazem na Krista, tak jak u apoštola Pavla, ale často se z tohoto vztahu stálo spíše následování člověka

137 BONHOEFFER, Discipleship, 92

a byla vyžadována podřízenost člověku. Tato nezdravá praxe byla opuštěna. V současnosti jsou učednické vztahy skutečnými partnerstvími.

Od Krista se učíme modlitbě (L 11,1-4) a upevňujeme tak svůj vztah s nebeským Otcem, a učíme se i vzájemné lásce (J 13,34-35). Vždyť podle lásky lze poznat, že jsme Kristovými následovníky. Na tento aspekt křesťanského života se v Pražském společenství Kristově vždy silně dbalo a dbá. Někdy to bylo až za hranice sebeobětování se pro druhé, což mnoho z křesťanů odneslo vyhořením. Jiní si díky nezdravému zdůrazňování vzájemné lásky vybudovali závislost na druhých a stalo se pro ně těžké žít své životy samostatně bez spoléhání se na ostatní. Druhé velké přikázání učí, že máme milovat bližní jako sebe sama (Mt 22,39) a předpokládá lásku k sobě. Lásky k druhému pak není jen o naplňování jeho fyzických potřeb, ale i duševních, sociálních a duchovních. Lásky k bližnímu není omezena pouze na církevní společenství, ale týká se každého člověka v našem okolí (L 10,29-37) a to i prostřednictvím návštěv nemocných, osamělých, sirotků a seniorů. (Mt 25,31-46). Charita je pro církev důležitým rozměrem následování Krista a je naplňována mimo jiných aktivit též péčí o Dětský domov a Domov důchodců a to od počátku hnutí v Praze až dodnes.

Mistr - Ježíš Kristus - poslal své učedníky do světa, aby získávali další učedníky. Míse je jedním z projevů lásky k bližnímu. Zvěstováním Krista nabízíme druhým to nejužasnější, co může komu být nabídnuto - vztah s Bohem. V minulosti byla evangelizace hlavním důrazem ve společenství, což vytvářelo tlak na sdílení se o víře, díky kterému byly někdy pokažené i nejbližší vztahy mimo církev. Kristus nás stále volá k zvěstování evangelia, nicméně též zůstává pravdou, že Bůh je ten, který přidává křesťany do církve a žádný systém více konverzí nezaručí. Důležité je též nezapomínat na to, co Ježíš učí v druhé části Velkého poslání, kde říká „učte je, aby zachovávali, vše co jsem vám přikázal.“ Je třeba vychovávat v Kristu a upevňovat ve víře. V současnosti to pro církev znamená též se učit, jak následovat Krista jako manželské páry a jak vychovávat děti v Kristu, což samo o sobě vede k tomu, aby byl hledán duch Písma ne „pouze“ doslovná litera.

Následování Krista s sebou občas přináší pronásledování, čemuž bývala věnována samostatná studie, která ukazovala, že opozice pro křesťany je normální (2Tm 3,12). V dnešní době pro připomínku možnosti pronásledování bohatě stačí texty o následování Krista, v kterých se mluví o zapření, respektive nezapření Krista.

Následné setkání bylo věnováno studiu o Božím království a jeho příchodu na svět. Tato studie vycházela z nepřesné interpretace proroctví o příchodu Božího království a toto království zcela ztotožnila se vznikem církve. Některé

interpretace vedly až k tomu, že být v církvi - Mezinárodních církvích Kristových - bylo totéž jako být, respektive nebýt v Božím království. Tato studie byla z pochopitelných důvodů opuštěna.

Dietrich Bonhoeffer říká, že „do učednického vztahu sice vstupujeme sami, ale v učednickém vztahu sami nezůstáváme. Získáváme dar křesťanského společenství, církve.“¹³⁸ V dalším setkání je proto „katechumen“ seznámen s Božím plánem pro církev. Církev je v Písmu ztvárněna několika obrazy, z nichž jeden je obraz těla. Hlavou tohoto těla je Kristus (Ko 1,18) a jemu je v církvi podřízené všechno a všichni. Křesťané jsou pak jednotlivými údy tohoto těla (Ef 4,15-16) a jeho součástí se stávají křtem. V těle si mají být vzájemnou oporou, jak materiálně, tak duchovně. Křesťan má být tedy aktivní součástí církevního společenství s vědomím, že jednou je schopen přispět více, po druhé méně. V pražské církvi je možné pomoci materiálně potřebnému sourozenci v Kristu i přispěním do církevního zřízeného Fondu potřeb. Duchovní podpory se dostává jednak prostřednictvím vzájemného duchovního doprovázení, stálým duchovním partnerstvím ve víře, ale i prostřednictvím společných modliteb a sdílení. Ve vztazích duchovního doprovázení se křesťané sdílejí o svém vztahu s Bohem, vyznávají si hříchy, modlí se za sebe a povzbuzují se na společné cestě za Kristem. To vše pouze na základě dobrovolnosti. Duchovním vedením pak lze také nazvat „každý rozhovor, který vede k promýšlení duchovní cesty, jenž se druhému stane pomocí na cestě k Bohu“¹³⁹.

Církev je, jak říká Bonhoeffer, též společenstvím, je místem společného povzbuzování se a setkávání. Shromáždění, o kterých se mluví v Žd 10,24-25 byla v minulosti hnutí mnohá a vyžadovala se a kontrolovala se na nich účast. Bohoslužby byly místem zvěstování a společného uctívání. Nedělní bohoslužby byly převážně evangelizační, zaměřené na hosty a kázání byla zaměřena na nevěřící. Středeční bohoslužby byly zaměřené na potřeby společenství, což se odráželo i v tématech kázání. Vedle těchto bohoslužeb se konaly i pravidelné konference, většinou zaměřené k inspirování k většímu misijnímu úsilí, a biblické diskuse, které byly zaměřeny též misijně. Bohoslužby jsou dnes dobrovolné a zaměřené na společné uctívání Boha a na společenství.

Posledním setkáním před křtem je jakési shrnutí všech dosud probraných témat. Je příležitostí si připomenout, že být učedníkem znamená mít Ježíše jako Pána (1K 1,2-9; 2Pt 3:18) svého života, kterému chci podřizovat svůj život a následovat ho. Podřítit Kristu svůj život je klíčové pro spásu. Ježíšova

138 BONHOEFFER, Discipleship, 99

139 WEISMAYER, Život v plnosti, 70

vláda, panství, se dotýká všech oblastí života křesťana, nikoli pouze časů, kdy jsem na bohoslužbě či se modlím.

Kristu křesťan podřizuje i volbu svého partnera a žení se, či vdává se, pouze za křesťana (1K 7,39; 2K 6,14-18) a to proto, aby si i manželé mohli být oporou na cestě za Kristem. Manželství je, slovy apoštola Pavla, „velké tajemství“, a má být odrazem Kristovy lásky k církvi. Manžel má milovat svou ženu, stejně jak Ježíš miluje svou církev a žena má být muži podřízena tak, jak je církev podřízena Kristu (Ef 5,21-33). Velké diskuse se vedou o tom, co znamená podřízenost ženy muži v manželství. Dříve se toto vykládalo jako vláda muže nad ženou, dnes je posun v chápání směrem k naplnění manželovy potřeby po úctě a respektu (Ef 5,33). Potřebou manželky je být milována. Manželství je místem uskutečňování jednoho z biblických pravidel „pokládejte jeden druhého za přednějšího než sebe“ (F 2,3). Manželé si mají být věrní, tak jak je Kristus věrný církvi. Manželství je možné rozvést jen ze závažných a Biblí stanovených důvodů. V této oblasti ovšem došlo v poslední době k určité liberalizaci a vedle Biblí jasně umožněného rozvodu v důsledku nevěry (Mt 19,3-9) a případně touhy nevěřícího partnera k ukončení manželství (1K 7,12-16), je v církvi umožňován rozvod i v případě závažných porušení etiky manželského soužití (domácí násilí, apod.). Rozvod by ovšem nikdy neměl být prvním krokem v řešení problémů, ale až tím posledním.

Manželský vztah je druhým nejdůležitějším vztahem na světě. Prvním je vztah k Bohu, třetím je pak vztah k dítěti, případně rodině. Děti jsou Božím darem a výchova má odrážet Boží otcovskou a mateřskou lásku k lidem. Děti jsou vychovávány ve víře, v lásce k Bohu a v respektu k rodičům. K velkému posunu ve spiritualitě došlo v naplňování biblického „Cti otce svého a matku svou“ (Ex 20,12). V minulosti často docházelo k upřednostnění potřeb církve před potřebami rodičů. To se dělo ve jménu ztotožnění církve s Bohem, respektive Kristem (Mt 10,37), který má být na prvním místě. Pokud rodiče nebyli křesťané, obcházel se verš o respektu k rodičům a jednání bylo horší než u nevěřících (1Tm 5,8).

Ježíšovo panství se odráží i ve vztahu k lidem mimo církev. Vlastně dřívější vztah k rodičům byl odrazem pohledu na svět mimo církev obecně. Svět a jeho kultura byly vnímány jako duchovnímu životu nebezpečné (1K 15,33), jako místo temnoty - přesně jak Wainwright ve svém díle *Types of Spirituality* popisuje kategorií „Kristus proti kultuře“. Byla zjevná snaha o naplnění volného času aktivitami v církvi a nejlepší přátelé měli být v církvi. Svět byl místem zvěstování evangelia a i na práci bylo tak nahlíženo. Ve škole, či v zaměstnání jsme proto, abychom svědčili o Kristu, a to jak slovy, tak svým životem (Ko 3,23-24). Dnes již církev není v takovém napětí se společností

a bližším zařazením podle Wainwrightových typů spiritualit by byl typ „Kristus proměňující kulturu“.

Prožívání vlastní zbožnosti ovlivňuje vztah k penězům a k majetku a v době převládajícího materialismu to platí snad ještě více (1Tm 6,6-10). Každý s penězi může nakládat podle svého, nicméně Bůh nás volá ke štědrosti (1Tm 6,17-19) k potřebným a k dobročinnosti. Příklad první církve volá k tomu, abychom byli připraveni obětovat část svých peněz na provozní výdaje církve, mezi které patří i mzda duchovenstva. V minulosti byla striktně vyžadována po vzoru Izraele minimální částka deseti procent, desátek. I přesto, že se učilo o dobrovolnosti darů (2K 9,7), v praxi docházelo ke kontrolám i toho, jak velký podíl ze mzdy byl církvi obětován. Dnes je tato částka dobrovolná, nijak nelimitovaná a nekontrolovaná. Je to jen mezi člověkem a Bohem, bez vytváření jakýchkoli pocitů viny.

Po této poslední studii většinou následuje křest. Dříve byly dané studie, o kterých se v prvním měsíci s novým konvertitou mluvilo, dnes je toto necháno na individuální aktivitě ve vztahu mezi křesťany.

V této kapitole jsem na přípravě ke křtu ukázal, jak probíhala či probíhá výchova ke spiritualitě. Poukazoval jsem též na některé posuny v důzrazech při prožívání vlastní zbožnosti či při výchově nebo v duchovním doprovázení. V kapitole následující chci ukázat, jak jsou tyto posuny vnímány a prožívány samotnými členy Pražského společenství Kristova.

4.2. Vývoj spirituality pohledem členů Pražského společenství Kristova

Průzkum, který jsem udělal mezi členy společenství, byl zaměřen na zjištění vývoje v prožívání spirituality. Zjišťoval jsem jednak posun v každodenní osobní spiritualitě, a také vývoj v tom, jaký význam pro svou spiritualitu jednotliví členové přikládají nedělním bohoslužbám a též zda a jak se změnila praxe, případně přístup k učednickým vztahům. Výzkum byl kvantitativní s prvky výzkumu kvalitativního. V každé otázce mohli respondenti zaškrtnout více možností. Dotazník, jehož znění je v příloze 1, jsem rozdál všem členům společenství. Průzkum byl samozřejmě anonymní a dobrovolný. Obojí bylo třeba nejen pro co největší objektivnost zjištěných dat, ale i s ohledem na citlivost kladených otázek, které u respondentů mohly stále vyvolávat nepříjemné pocity z minulosti či pocity viny v prožívání svého vztahu k Bohu. Tato možná citlivost je důsledkem nesprávné aplikace učednictví a přílišné kontroly prožívání vztahu s Bohem. Mnoho z dotazovaného též bylo dříve vnímáno jako známky duchovnosti, případně neduchovnosti, příslušného

křesťana. Oprávněnost těchto obav se potvrdila, protože minimálně dva z respondentů výzkum neodevzdali z výše popsaných důvodů. Vyplněných dotazníků se vrátilo dvacet, což je tedy vzorek, z kterého průzkum nakonec vychází. V současnosti má společenství čtyřicet osm členů, z kterých tři byli pokřtěni až po roce 2002, a tedy nemohli být zařazeni do průzkumu srovnávajícího prožívání spirituality v roce 2002 a 2009, a pět členů společenství žije dlouhodobě mimo Prahu a okolí a neprožívají tedy svou spiritualitu společně s ostatními členy. Těchto pět ve své většině uctívá Boha spolu s jinými církvemi. Vzorek respondentů, který dotazník vyplnil, je tedy padesátiprocentní a lze o něm říci, že je reprezentativní.

Mezi respondenty bylo devět mužů a jedenáct žen. V roce 2002 jich bylo 15 svobodných a 5 sezdaných, v roce letošním je svobodných 6 a 14 sezdaných. V roce 2002 měli pouze 2 respondenti děti, v roce 2009 má děti 12 respondentů. Dříve ve své práci jsem se zmínil o změně v sociologické skladbě církve dané uzavřením velkého množství sňatků a narozením mnoha dětí. Z církve převážně svobodných se za sledovaných 7 let stala církev složená převážně z manželských párů s dětmi. Sledovaný vzorek tedy vyjadřuje i tento vývoj v církvi a i v tomto ohledu jej lze vnímat za reprezentativní.

V první části dotazníku jsem se ptal na, pro evangelikální církve typický, a v Pražském společenství Kristově dříve vyžadovaný a kontrolovaný, Čas s Bohem. Zajímá mě se o srovnání četnosti těchto osobních Časů s Bohem v průběhu týdne, na jejich délku, skladbu, přínos pro osobní spiritualitu a též na to, jak toto svoje osobní ztišení vnímali a vnímají.

V další části dotazníku jsem zjišťoval, zda došlo k posunu ve vnímání evangelizace, která též byla dříve autoritativně vyžadována, a zda společenství má stále touhu a vnímá potřebu šíření evangelia. Na tuto část dotazníku pak navázala část o vztahování se jednotlivců ke světu. Jak svět křesťané v církvi vnímali a vnímají, jaké měli a mají vztahy s rodinou, rodiči a přáteli. Též jsem zjišťoval vývoj v prioritách, které členové společenství mají.

Následující část dotazníku byla zaměřena na význam nedělních bohoslužeb pro osobní spiritualitu a na zjištění motivací účasti na bohoslužbách a co z bohoslužeb bylo a je pro spiritualitu křesťanů přínosem a zda v tomto došlo k nějakému vývoji.

Předposlední část dotazníku je věnována učednickým vztahům, přesněji řečeno přítomnosti partnerů ve víře v životě jednotlivých věřících.

U každé z otázek bylo možné se i více rozepsat. Poslední část pak byla určena k tomu, aby respondenti sami popsali vývoj ve svém vztahu s Bohem mezi roky 2002 a 2009. Této možnosti jich využilo pouze čtrnáct.

Otázky v dotazníku byly zaměřené převážně na sledování vývoje v oblastech spirituality jednotlivce a společenství, ve kterých v posledních letech došlo k největšímu posunu. Cílem je ukázat vývoj v pražské církvi a potvrdit zároveň teze zmíněné v kapitole 4.1.

Při pohledu na výsledky průzkumu a při jejich následné interpretaci je třeba mít stále na mysli, že na vývoji spirituality každého církevního společenství se podílí více faktorů. V případě Pražského společenství Kristova jsou těmito faktory zejména faktory sociologické (změna věkové skladby, svatby, narození dětí, atp.) ale též, v práci hodně sledované, faktory religionistické.

Zaměřím-li se na prožívání osobních Časů s Bohem a jejich přítomnost v životě křesťanů, je patrné, že křesťané jim stále pro svůj vztah s Bohem přikládají velký význam a vidí jejich pozitivní vliv. Žádný z respondentů neřekl, že by Čas s Bohem neměl vliv na jeho vztah s Bohem a třináct v roce 2002, respektive šestnáct v roce 2009 udalo, že Časy s Bohem mají na vztah s Bohem vliv pozitivní. Ostatní udali, že jejich vliv byl občas dobrý. To jaký význam jim přikládají, je zřejmé i při pohledu na odpovědi po vnímání času s Bohem. Téměř všichni, devatenáct respondentů, odpověděli, že Čas s Bohem vnímají jako svůj projev touhy být blíž Bohu, což je o pět respondentů více než v roce 2002. Ještě jasněji je vidět vnímání významu tohoto času ztišení před Bohem v tom, že v roce 2002 jej více jak polovina vnímala jako povinnost (čtrnáct též jako projev touhy), ale dnes jej takto vnímají jen čtyři respondenti. Z těchto čtyřech pak všichni zároveň napsali, že je pro ně Čas s Bohem zároveň projevem touhy být blíž Bohu a dva z nich napsali, že se vnímání Časů s Bohem mění či že jej vidí jako smysl života. Svě osobní Časy s Bohem má více jak jednou za týden šestnáct respondentů¹⁴⁰, z toho tři každý den. Je to sice pokles oproti roku 2002, kdy osobní ztišení mělo více jak jednou za týden všech dvacet respondentů, z toho deset respondentů každodenně, ale při čtení tohoto údaje je třeba mít na mysli, že v roce 2002 to byla povinnost, často kontrolovaná a byl to, jak jsem se již zmínil, jeden ze znaků duchovnosti křesťana. Tuto kontrolovanost lze vnímat i z údaje o tom, ve které denní době se Čas s Bohem uskutečnil. V roce 2002 bylo v církvi učeno, že je správné mít Čas s Bohem ráno a třináct respondentů udalo, že je měli pravidelně ráno. Dnes jsou to pouze dva křesťané. Ostatních osmnáct respondentů má své Časy s Bohem vzhledem k denní době nepravidelně. Tato změna je samozřejmě ovlivněna jednak volností v církvi, kdy Časy s Bohem mít, a též nárůstem zodpovědnosti v rodině.

140 Jeden z respondentů udal jak v roce 2002, tak v roce 2009, že má svůj čas s Bohem jak každodenně, tak i dvakrát až šestkrát týdně. Tuto odpověď si snad lze vysvětlit tak, že se četnost týden od týdne liší.

Pokud jde o skladbu Časů s Bohem, tak i tady lze vnímat uvolnění systému v církvi. V roce 2002 polovina respondentů nejprve četla Písmo a pak se modlila, přesně jak bylo tehdy v církvi vyučováno, a z devíti, kteří napsali, že jejich náplň Časů s Bohem byla jiná, udali tři, že většinou nejprve četli Písmo a pak se modlili. V roce 2009 jsou náplně Časů s Bohem pestřejší. Vedle čtení Písma a modliteb, toto pořadí má stále 5 respondentů, jsou do Časů s Bohem zapojené i ve větší míře zpěvy chval, meditace, četba jiných duchovních knih či poslech.

Velkým důrazem evangelikálních církví je zaměření na misi, které by mělo vycházet z touhy, aby co nejvíce lidí slyšelo evangelijní zvěst. V Pražském společenství Kristovu, a v celém hnutí, byla tato touha plynoucí z lásky k Bohu a k lidem a z vděčnosti za milost, kterou nám Bůh v Kristu nabídl, učiněna povinností. Tento nezdravý akcent se projevil i v postoji, s kterým se lidé o evangeliu sdíleli. Z respondentů šestnáct v roce 2002 cítilo, že evangelizovat musí, sedm z těchto šestnácti pak i chtělo. Ostatní to tedy nejspíše dělali jen proto, že museli. Toto se ovšem do dneška zásadně změnilo. Dnes šestnáct respondentů odpovědělo, že sdílet se o evangeliu chtějí a z nich dva, že musí. Jeden z těchto dvou uvedl, že se cítí svobodně, zda evangelizovat či neevangelizovat. Další tři pak ve své odpovědi vyjádřili touhu či ochotu se o evangelium podělit: „Je to dobré se sdílet, ale nedonutím se“; „mám s tím trochu problém, nechávám na Bohu, jak mě použije“ a „jsou i jiné způsoby evangelizace – osobní příklad, vztahy“. Tady je asi na místě zmínit, že v minulosti, když byla řeč o evangelizaci, tak se mluvilo o sdílení se o víře na ulicích. Dodnes, pro mnoho z křesťanů je evangelizace synonymem sdílení se o své víře na ulici a jen pomalu získává termín evangelizace širší obsah.

V postoji k evangelizaci je viditelný posun v prožívání svého vztahu s Bohem mezi rokem 2002, kdy dva z respondentů napsali v komentáři „v případě, že se mi nepodařilo evangelizovat, cítila jsem se provinile“, respektive „většinou jsem evangelizaci cítila jako povinnost/nutnost – křesťan přece musí evangelizovat“, a rokem 2009, kdy všichni respondenti, až na jednoho, vyjádřili touhu nějakou formou se o evangeliu s lidmi podělit.

U nových náboženských směrů je charakteristický jejich negativní postoj ke světu, společnosti, který se většinou s postupem doby umenšuje¹⁴¹. Respondenti v Pražském společenství Kristově, které patří mezi nové náboženské směry, tuto charakteristiku v podstatě potvrdili. Na otázku „jaký byl můj vztah ke světu¹⁴² v roce 2002“ odpovědělo osm z nich, že svět vnímali

141 VOJTÍŠEK, Nová náboženská hnutí, 134

142 svět je zde třeba vnímat v širším pojetí - ne pouze stvoření, které nás obklopuje, ale též jako synonymum pro společnost v které žijeme

jako nepřátelský a nebezpečný pro jejich víru¹⁴³, v roce 2009 na stejnou otázku sice stejně odpovědělo též sedm respondentů, tentokrát ovšem jejich vyjádření nebyla kategoricky negativní, svět vnímají jako nebezpečný pro svou víru, jako zdroj pokušení, či že je svět krutý. Je zajímavé, že jeden z těchto devíti v roce 2002 tento negativní postoj nezaujímal. Mezi roky 2002 a 2009 se zásadně zvýšil počet lidí, kterým svět napomáhal či napomáhá vnímat a poznávat Boha. V roce 2002 to bylo sedm respondentů, v roce 2009 jich bylo třináct. Svět především jako Bohem stvořený vnímá stále osm, i když různých, lidí.

V postoji k práci a studiu nelze sledovat nějaké významné posuny mezi roky 2002 a 2009. Více lidí začalo práci vnímat jako místo své seberealizace (šest, respektive dvanáct). Stále stejný počet, i když různých, lidí vnímá svoji práci jako nutnost a zdroj obživy (dvanáct) a též jako místo služby Bohu (osm, respektive devět). Méně lidí vnímá práci jako místo svědectví o Kristu (deset, respektive sedm). Zajímavé je pak, že poměrně málo respondentů vnímá, že by jim práce pomáhala v jejich duchovnosti (čtyři respektive šest). Vztah k práci v roce 2009 je nejspíše též ovlivněn tím, že některé z respondentek jsou na mateřské nebo rodičovské dovolené.

Následující odpovědi hodně odráží uvolnění atmosféry v církvi. Odpovědi na otázky vztahu k okolí v roce 2002 ukazují, že společenství bylo dosti uzavřené, zaměřené na svůj život s omezeným kontaktem s lidmi mimo toto společenství. Je to vidět vlastně téměř ve všech otázkách. Ať je to otázka vztahu k rodičům, přátelských vztahů mimo církvev či trávení volného času.

Pokud se jedná o vztah k rodičům, tak deset respondentů uvedlo, že v roce 2002 mělo k rodičům blízký vztah, ale nevidali se moc často. Dalších osm pak uvedlo, že jejich vztah s rodiči buď nebyl jednoduchý, ať kvůli členství v církvi či z jiných důvodů, a nebo, že si byli vzdáleni. V roce 2009 je tento vztah v podstatě opačný. Devět respondentů uvedlo, že mají s rodiči blízký vztah a často se navštěvují, sedm respondentů napsalo, že mají sice blízký vztah, ale nenavštěvují se. Pouze jeden respondent uvedl, že se sice častěji navštěvují, ale vztah stále blízký není. Na tomto obratu ve vztahu k rodičům se jistě projevuje změna atmosféry v církvi, ale určitě tomu napomohlo i narození dětí, vnoučat, což rodiče též přiblížilo. Jedna z respondentek tento fakt okomentovala slovy „Vdaná a s dětmi jsem přijatelnější“.

Ve vztazích k přátelům mimo církvev je změna snad ještě patrnější. K roku 2002 uvedlo sedm respondentů, že neměli prostor na vztahy mimo církvev, maximálně se jednalo o vztahy vzniklé evangelizací či z dětství. Jeden dokonce o takové vztahy neměl zájem vůbec. Dalších sedm respondentů mělo pár přátel

143 jeden z respondentů uvedl, že jej vnímal pouze jako nebezpečný pro svou víru

mimo církev a pouze čtyři uvedli, že mělo mnoho přátel. To vše se zásadně změnilo k současnosti. Devět respondentů uvedlo, že má mnoho přátel, deset má pár přátel a pouze jeden uvedl, že nemá na přátelství mimo církev prostor. Zároveň ovšem napsal, že pár přátel mimo církev má.

Další oblastí, která ukazuje na změnu ve vztahu církve k okolní společnosti, je způsob trávení volného času. V roce 2002 vlastně všichni, konkrétně osmnáct, svůj volný čas věnovali buď službě v církvi (sedmnáct) a nebo službě potřebným (dvanáct). Jeden respondent udal, že se věnoval svým koníčkům a jeden, že se věnoval svému dítěti. Výsledky z roku 2009 jsou v tomto ohledu mnohem pestřejší. Sedm respondentů uvedlo, že svůj volný čas tráví službou v církvi (pět) nebo službou potřebným (šest). Osm uvedlo, že tráví volný čas svými koníčky. Těž osm uvedlo, že tráví svůj volný čas s rodinou, což je jistě dáno i narozením mnoha dětí. Dva respondenti uvedli, že nemají mnoho volného času.

Vzhledem k sociologické proměně společnosti lze jen těžko srovnávat vnímání rodiny a romantického vztahu v roce 2002 a v roce 2009. Nicméně je patrný vývoj i v této oblasti a je zřejmé zcela pozitivní vnímání rodiny a manželství pro osobní spiritualitu. Dokonce i svobodní a nezadaní uvedli, že rodiny, nejspíše rodiny kolem nich, jim pomáhají více rozumět Bohu. Pouze jeden respondent uvedl, že mu rodina brání ve službě Bohu podle jeho představ, nicméně zároveň uvedl, že rodina mu pomáhá více Bohu rozumět a sloužit mu.

Je zřejmé, že církev je mnohem otevřenější svému okolí. Četnější kontakty s ním samozřejmě ovlivňují i spiritualitu jednotlivců, jsou obohacím jak pro ně samotné, tak následně i pro celé společenství.

Obrazem vývoje ve spiritualitě je i srovnání žebříčků priorit v roce 2002 a v roce 2009. Při vyhodnocování této otázky jsem sečetl jednotlivá pořadí, která respondenti udali a z výsledků jsem sestavil obraz priorit, který může charakterizovat celé společenství. Pořadí priorit pak vychází takto. Pro rok 2002: 1. Bůh; 2. církev; 3. práce; 4. služba potřebným, 5. rodina a rodiče; 7. přátelé a 8. koníčky. V roce 2009 jsou pak priority srovnané takto: 1. Bůh; 2. rodina; 3. církev; 4. práce a rodiče; 6. přátelé; 7. služba potřebným a 8. koníčky. V roce 2002 byli Bůh a církev v žebříčku priorit výrazně vpředu, u nikoho, pouze s jednou výjimkou, neklesl Bůh či církev v žebříčku hodnot níže než na třetí místo. Oproti tomu v roce 2009 umístili někteří z respondentů Boha na čtvrté místo v hodnotovém žebříčku a jeden z respondentů umístil církev až na sedmé místo v hodnotovém žebříčku. Rodina se pak v hodnotovém žebříčku posunula nejvíce nahoru, což je nejspíše opět dáno uzavřením mnoha sňatků a narozením dětí. Nejvíce pak v žebříčku priorit

poklesla služba potřebným, což může být dáno i vytížeností v péči o rodinu, v práci či službě v církvi. Koníčky v obou případech skončily nejnižše, co se možná dá interpretovat jako upřednostnění druhých před sebou samými. V roce 2009 pak lze vidět, že prioritou pro členy společenství jsou nejbližší vztahy - Bůh, rodina, rodiče, církev - a pak až se značným odstupem vztahy vzdálenější, přátelé a potřební.

Další sledovanou oblastí spirituality jednotlivců v Pražském společenství Kristově byla role nedělních bohoslužeb. Nedělní bohoslužby jsou pro křesťany tradičně začátkem nového týdne, někdy jsou též vnímány jako vrchol týdne spojený s duchovním povzbuzením do týdne následujícího. U Mezinárodních církví Kristových byly nedělní bohoslužby též vrcholem týdne, ale většinou to bylo dáno misijním úsilím, které směřovalo k tomu aby se bohoslužby zúčastnilo co nejvíce hostů. Tomu bylo podřízeno celotýdenní úsilí a i průběh bohoslužeb. V průzkumu jsem sledoval zda a jak se vyvinulo vnímání bohoslužeb a co z bohoslužeb mělo a má význam pro osobní spiritualitu.

Z průzkumu vyplynulo, že se v průběhu let význam bohoslužeb pro spiritualitu proměnil jen trochu. Pro duchovní život většiny křesťanů měla v roce 2002 bohoslužba význam zásadní (sedm respondentů) či velký (třináct respondentů). V roce 2009 už bohoslužby nehrají tak významnou roli v duchovním životě jednotlivců, pro devět respondentů má roli velkou a pro deset střední. V obou sledovaných letech vždy jeden respondent viděl roli bohoslužby pro svůj duchovní život jakou malou. U těchto respondentů je zajímavá proměna významu bohoslužby - ten, pro jehož duchovní život měla bohoslužba malý význam v roce 2002 má dnes význam velký a naopak pro toho, který bohoslužbu vnímal v roce 2002 jako zásadní pro svůj duchovní život, má dnes význam malý.

Již dříve jsem se zmínil, že pro evangelikální křesťany je kázání při nedělní bohoslužbě „zásadní přísadou duchovní výživy“¹⁴⁴ jednotlivce i celého společenství. A něco podobného lze, jak potvrzuje průzkum, říci i o křesťanech v Pražském společenství Kristově. Navíc v této oblasti nedošlo k žádné zásadní změně. V roce 2002 přikládalo kázání velký význam pro svůj duchovní život dvanáct respondentů, v roce 2009 to bylo deset respondentů. Pokles je mezi těmi, kdo kázání přikládají význam zásadní. V roce 2002 to bylo šest respondentů a v roce 2009 pouze dva. Naopak drobný nárůst je mezi těmi, kdo kázání přisuzují střední význam. V roce 2002 to byli čtyři respondenti, v roce 2009 pak osm respondentů. Z těchto osmi pak dva kázání přisoudili též malý význam. Jaký význam přisuzují kázání asi závisí na momentálním

144 GILLET, Trust and Obey, 154

duchovním rozpoložení či na úrovni kázání. Když se podíváme detailněji na pohyb ve významu kázání, tak je vidět, že v roce 2009 jedenáct respondentů přisuzuje kázání stále stejný význam ve své osobní spiritualitě, sedm menší a jeden větší než v roce 2002.

I přes tyto posuny ve vnímání významu kázání pro duchovní život vnímá dnes i v roce 2002 osmnáct, až na dvě výjimky, stejných respondentů kázání jako obohacení pro svůj duchovní život. Již dříve jsem se zmiňoval, že Ježíšovo přikázání o vzájemné lásce hraje v osobní zbožnosti jednotlivců velký význam. Tato skutečnost je patrná i z toho, že jak v roce 2002, tak v roce 2009 vnímalo 14 respondentů společenství, s kterým bohoslužbu slavili, jako přínos pro svůj duchovní život. K poměrně zajímavému posunu pak došlo v tom, jakým obohacením jsou pro duchovní život společné písně a modlitby na bohoslužbě. V roce 2002 je jako obohacení vnímalo devět, respektive pět respondentů, v roce 2009 je jako obohacení vnímá v obou případech třináct respondentů. Tento posun zcela zjevně odráží změnu struktury bohoslužeb, kde je větší role přisouzena spontánním modlitbám jednotlivců, oproti dříve praktikovaným modlitbám zpoza kazatelny. Větší důraz je na bohoslužbách též kladen na společné uctívání Boha, kdežto dříve byl mnohem větší důraz kladen na mluvené slovo a tedy oslovování intelektu posluchačů. Cílem současných bohoslužeb je oslovit více smyslů u jejich účastníků.

Tento posun v důrazech bohoslužby je zřejmý i při vyhodnocení otázky po důvodech návštěvy bohoslužeb. Zatímco dříve vnímalo účast na bohoslužbě jako splnění církvi, či Bohem (Žd 10,25), dané povinnosti šest respondentů, dnes je to pouze jeden respondent a zároveň s tím udává jako důvod účasti na bohoslužbě i zájem uctívat Boha, setkat se s křesťany i nekřesťany. Je třeba též zdůraznit, že ani v roce 2002 nikdo z respondentů svou účast na bohoslužbě nevnímá jen jako splnění povinnosti. Dříve též více respondentů chodilo na bohoslužby aby se setkali s nekřesťany, sedm v roce 2002 a tři v roce 2009. Tento pokles může být dán jak změnou zaměření bohoslužeb, dnes již jejich náplň není zameřena na nevěřící, tak i tím, že obecně se bohoslužeb účastní méně nekřesťanů. Další oblast, která podle mého odráží změnu v důrazech bohoslužby je i nárůst, i když malý, těch, které na bohoslužbu přivedla touha uctívat Boha, dvanáct v roce 2002 a čtrnáct v roce 2009. Zaměření na společenství pak odráží i to, že většina respondentů udala jako důvod návštěvy bohoslužby setkání s křesťany, osmnáct v roce 2002 a sedmnáct v roce 2009.

Poslední dotazníková část průzkumu se věnovala v minulosti v hnutí zneužití praxi učednictví, konkrétně, jak byl učednický vztah respondenty vnímán v roce 2002 a zda mají nějakého partnera ve víře dnes.

Již dříve jsem v práci uvedl, že učednictví bylo v církvi aplikováno dosazováním partnerů ve víře a tento partnerský vztah se často měnil ve vztah učitel-učený (*discipler-disciple*). Tento fakt je potvrzený i průzkumem, kde deset respondentů uvedlo, že učednický vztah, který měli, byl nevyrovnaný. Devět z respondentů toto oslovilo přímo, jeden v komentáři, kde uvedl, že měl „pocit hierarchie“. Osm respondentů vztah vnímalo jako vyrovnaný, jeden učednický vztah neměl a jeden na otázku v podstatě neodpověděl. Pohled na odpovědi týkající se letošního roku ukazuje, že mezi respondenty stále převládá zájem o duchovní doprovázení. Devět z respondentů odpovědělo, že mají partnera ve víře a jejich vztah je vyrovnaný, devět odpovědělo, že sice partnera ve víře nemají, ale rádi by nějakého měli a dva odpověděli, že o partnera ve víře zájem nemají. Jeden z nich pak vznesl dotaz po významu. Odpověď na tuto otázku je jednou z důležitých odpovědí, kterou církev v brzké době bude muset hledat. A to jak v Písmu, tak ve své historii a i v historii církví vzešlých z učednické tradice či i v jiných církvích, v kterých se jednotlivci či které se celé hodně obrací k praxi duchovního doprovázení. Každopádně je zjevné, že křesťané v Pražském společenství Kristově vnímají to dobré, co v duchovním doprovázení i v minulosti bylo, a chtějí a snaží se na to navázat. V tomto navazování jim může být pomoci i poučení z vlastních chyb.

Poslední část průzkumu byla určena k tomu, aby respondenti sami srovnali svůj vztah s Bohem dnes a v roce 2002. Této možnosti sice nevyužili všichni, ale u těch, co se pokusili o slovní vyjádření rozdílů se nejčastěji objevovalo slovo svoboda ve spojitosti „dnes cítím ve vztahu s Bohem více svobody“ či vztah s Bohem byl charakterizován takto: „vnímám Boha více jako milujícího a milosrdného“. Mnohokrát se též objevilo konstatování, že dříve byl vztah s Bohem hodně o povinnosti a obraz Boha byl spojený s výkonem a několikrát se též objevilo konstatování, že směrem k Bohu cítili pocity viny, že pro něj nejsou dost dobří a nedělají dost. Dnes cítí ve vztahu s Bohem více touhy a zároveň si jsou vědomi, že jsou za svůj vztah s ním zodpovědní sami. Všech čtrnáct slovních hodnocení by se dalo shrnout citátem jednoho z respondentů: „Nemám žádnou danou kontrolu od ostatních, je to na mě, jak budu rozvíjet a udržovat vztah, určitým způsobem je to náročnější, ale cítím se svobodně. Jsem ráda, když se duchovně dobrovolně podporujeme s ostatními. Tímto jsem více poznala Boží milost a svobodu, kterou nám dává.“

5. Závěr

Evangelikálním křesťanům je společný důraz na pokání a odvrácení se od hříšného života, které předpokládá přijetí Krista v dospělosti. Život po obrácení je charakterizován silným misijním zaměřením a důrazem na oddanost Kristu. Pražské společenství Kristovo, které je mezi evangelikálními církvemi řazeno, se od probuzeneckých církví necharismatického typu v životním stylu nikdy výrazně nelišilo. Rozdíly jsou patrné v oblasti doktríny, u Pražského společenství Kristova je důraz kladen na křest jako počátek očištěného vztahu s Bohem a moment odpuštění hříchů a na učednictví. Učednictví je životní styl následování Krista, v kterém si jsou křesťané vzájemnou pomocí, podporou a inspirací.

Pražské společenství Kristovo je novým náboženským hnutím a za poslední roky si prošlo mnoha změnami, zejména v životní praxi následování Krista. Jedna z teorií vývoje nových náboženských hnutí říká, že se postupem času začínají, co se životního stylu týče, sblížovat s církvemi z blízkých tradic. Toto v případě Pražského společenství Kristova z výše zmíněných důvodů nebylo možné. Tato teorie o vývoji nových náboženských hnutí má ovšem i svou druhou část a ta říká, že se snižuje konfliktnost s okolním společenstvím. A toto o Pražském společenství Kristovu platí, jak ostatně ukázal i průzkum mezi členy této církve. Jejich vnímání světa již není negativní a nestojí v opozici k němu. Za posledních sedm let lze sledovat změnu v typu spirituality, o kterých mluvil Geoffrey Wainwright. Společenství se z postoje ke světu, kultuře a dějinám charakteristickým pro vyhraněný typ Kristus proti kultuře více přesunulo ke středovějšímu typu Kristus proměňující kulturu.

Pokud se pokusíme na společenství aplikovat teorii duchovního vývoje vycházející z práce Jamese W. Fowlera, je zřejmé, že jak díky věku, tak i díky životnímu stylu vykazovalo v minulosti mnoho členů znaky náležející ke stupni víry, který Fowler nazývá „synteticky konvenční víra“. Víra má na tomto stupni blízko k ideologii a je silně závislá na touze vyhovět konvencím, zařadit se a nevybočovat¹⁴⁵. Tento postoj byl ve společenství podporován silným hierarchickým modelem a nesprávnou aplikací učednického modelu církve. Touhu moc nevyčínat lze vyčíst i z odpovědí respondentů v kterých popisují svůj vztah s Bohem v roce 2002. Fowler udává, že k přesunu do dalších stupňů víry je třeba si procházet krizemi víry. Křesťané v Pražském společenství Kristově si společně takovouto krizí víry prošli, a možná stále prochází, v průběhu posledních několik let. Tato krize je v poznání Boha posunula

145 FOWLER, Stages of Faith, 154

a posouvá dál a i z pestrosti vztahů, aktivit a srovnání vnímání svého vztahu s Bohem v roce 2002 a v roce 2009 je zřejmé, že mnoho křesťanů v církvi vykazuje znaky čtvrtého stupně víry podle Fowlera „individuálně reflexivní víry“¹⁴⁶. Respondenti v průzkumu se několikrát zmínili o svobodě, kterou cítí a o nutnosti mít zodpovědnost za svůj vztah s Bohem, což dříve nebývalo zvykem.

Posun k větší zodpovědnosti za svůj vztah s Bohem je patrný jednak v určitém poklesu významu kázání pro jejich spiritualitu, kde je Písmo vykládané a díky tomu někdy nekomplikované, a naopak v nárůstu touhy po osobních Časech s Bohem, kde se sami starají o své duchovní povzbuzení a jsou častěji konfrontováni s různými výklady Písma a otázkami, které při čtení Písma přicházejí.

Díky velkému misijnímu zaměření na studenty v počátcích církve v Praze je společenství v podstatě jednogeneační. Velikou výzvou pro Pražské společenství Kristovo je proto absence starší generace, a to jak ve smyslu fyzickém, tak i duchovním. Moudrost získaná lety prožitými v následování Boha je tou moudrostí stáří o které se zmiňuje kniha Přísloví. Též chybí generace studentů, která vždy dodává energii, přichází s nápady a oživením. Pokud se toto církvi nepodaří s Boží pomocí změnit, tak se může snadno stát, že se v prožívání své spirituality zakonzervují. Překlenout tento nedostatek lze aktivní spoluprací jak s církvemi vlastního hnutí, tak i setkáváním s věřícími z jiných tradic. Jen impulsy z venku mohou v dané chvíli, která je hodně ovlivněna přítomností malých dětí, pomoci.

Průzkum, který jsem mezi členy udělal, ukázal, že došlo k vývoji v prožívání vztahu s Bohem. Sledovat, zda mnohé z výsledků jsou dané religionistickým vývojem církve, či tím, že se proměnila sociologická struktura společenství, církev převážně svobodných se proměnila v církev převážně rodinnou s dětmi, je velice obtížné. Bylo by to do značné míry možné jen tehdy, kdyby do zkoumání byly zapojené i další církve hnutí, zejména pak církve evropské, které jsou Pražskému společenství Kristovu nejlížeší, i co se vývoje týče.

146 FOWLER, Stages of Faith, 180-183

Seznam literatury

- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad.* 6.vyd., Praha: Česká biblická společnost 1995
- BONHOEFFER, Dietrich, *Discipleship*. Dietrich Bonhoeffer works, volume 4, Mineapolis: Fortress press 2003
- BONHOEFFER, Dietrich, *Život v obecnství*. Praha: Návrat domů 2006
- COLEMAN, Robert E., *The Master Plan of Evangelism*. 5. vyd., Grand Rapids: Baker Book House Company 1996
- CROSS, Anthony R.; THOMPSON, Philip E. *Baptist Sacramentalism*. Waynesboro, GA: Paternoster 2003
- DE FIORES, Stefano; GOFFI, Tullo, *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1999
- FERGUSON, Gordon, *Prepared to Answer*. Woburn: Discipleship Publication International 1995
- FERGUSON, Gordon; SHAW, Wyndham, *Golden Rule Leadership*, Billerica: Discipleship Publication International 2001
- FERGUSON, Gordon, *Discipling*. Woburn: Discipleship Publication International 1997
- FILIPÍ, Pavel, *Křesťanstvo*. 3. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2001
- FOWLER, James W., *Stages of Faith*. San Francisco: HarperCollins 1995
- GEORGE, Timothy; McGRATH, Alister, *For All the Saints*. Louisville: Westminster John Knox Press 2003
- GILLET, David K., *Trust and Obey*. London: Dorton, Longman and Todd Ltd. 1993
- HULL, Bill, *Učednický model církve*. Praha: Oliva 1993
- CHAN, Simon, *Spiritual Theology*. Downers Grove: InterVarsity Press: 1998
- JACOBY, Douglas, *Church Polity*. 2002
- JONES, Cheslyn; WAINWRIGHT, Geoffrey; YARNOLD, Edward, *The Study of Spirituality*. London: University Press 1986
- JONES, Thomas A., *In Search of a City*. Spring Hill: DPI Books 2007
- KRIETE, Henry, *Honest to God* [online], 2002, (cit. 15. července) URL: <http://www.reveal.org/library/stories/people/hkriete.htm>,
- McGRATH, Alister, *Blackwellova encyklopedie moderního křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů 2001
- McGRATH, Alister, *Křesťanská spiritualita*. edice Katarze, Praha: Volvox Globator 2001

McKEAN, Kip, *First Principles*. Discipleship Publication International 1993

McKEAN, Kip, *Seeds of Faith*

PADEN, Russell R., *From the Churches of Christ to the Boston Movement: A Comparative Study* [online]. 1992 (cit. 15.července 2009) URL: <http://www.reveal.org/library/history/paden.html>

Pražské společenství Kristovo [online], (cit. 15. července 2009) URL: <http://www.icoc.cz/icoc/>

SHELLEY, Bruce L., *Church History in Plain Language*. 2.vyd., Dallas: Word Publishing 1995

The Story of Our Movement [online]. World Convention: Churches of Christ (cit. 26. listopadu 2008). URL: <http://www.worldconvention.org/thestoryofourmovement.htm>

VOJTÍŠEK, Zděnek, *Encyklopedie nových náboženských směrů: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál 2004

VOJTÍŠEK, Zdeněk, *Nová náboženská hnutí a jak jim rozumět*. Praha: Beta Books, Alfa Publishing 2007

WAGENVOORT, Pietas, 7, dostupné z URL http://books.google.cz/books?id=QcVAAAAIAAJ&dq=pietas&source=gbs_navlinks_s

WEISMAYER, Josef, *Život v plnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1994

Přílohy

Příloha 1: Průzkum k vývoji spirituality v Pražském společenství Kristově

Cílem tohoto anonymního průzkumu je sledovat vývoj ve spiritualitě (prožívání vztahu s Bohem a každodenního křesťanského života) ve srovnání mezi lety 2002 a 2009. Pokud je potřeba můžeš u otázek zaškrtnout více variant. Pokud by jsi se u některé z otázek rád/a rozepsal/a více než nabízí možnosti, tak, prosím využij nabízeného prostoru či volného místa na konci Průzkumu. Mockrát děkuji za Tvůj čas.

1. Osobní otázky

- 1.1. muž žena
- 1.2. rodinný stav v roce 2002
 svobodný/á ženatý/vdaná s dětmi
- 1.3. rodinný stav v roce 2009
 svobodný/á ženatý/vdaná s dětmi

2. Každodenní spiritualita

- 2.1. Časy s Bohem v roce 2002
- 2.1.1. četnost
 každodenně 2-6-krát v týdnu 1 za týden
 méně než 1 za týden vůbec
- 2.1.2. délka
 více než 1 hod. více než 30 min. více než 10 min.
 méně než 10 min.
- 2.1.3. denní doba času s Bohem
 pravidelně ráno pravidelně večer nepravidelně
- 2.1.4. skladba času s Bohem
 nejprve čtení Písma, pak modlitba
 nejprve modlitba, pak čtení Písma
 jiné. Upřesněte (chvály, žalmy, atp.):

2.1.5. můj čas s Bohem měl na můj vztah s Bohem vliv

- vždy pozitivní někdy dobrý
- neměl vliv na vztah s Bohem

2.1.6. obecně jsem své časy s Bohem vnímal/a jako

- povinnost dobrý nápad projev touhy (být blíž Bohu)
- něco, co bych dělal/a i mimo tuto církev Jiná odpověď. Jaká?

2.2. Časy s Bohem v roce 2009

2.2.1. četnost

- každodenně 2-6-krát v týdnu 1 za týden
- méně než 1 za týden vůbec

2.2.2. délka

- více než 1 hod. více než 30 min. více než 10 min.
- méně než 10 min.

2.2.3. denní doba času s Bohem

- pravidelně ráno pravidelně večer nepravidelně

2.2.4. skladba času s Bohem

- nejprve čtení Písma, pak modlitba
- nejprve modlitba, pak čtení Písma
- jiné. Upřesněte (chvály, žalmy, atp.):

2.2.5. můj čas s Bohem má na můj vztah s Bohem vliv

- vždy pozitivní někdy dobrý nemá vliv na vztah s Bohem

2.2.6. obecně své časy s Bohem vnímám jako

- povinnost dobrý nápad projev touhy (být blíž Bohu)
- něco, co bych dělal/a i mimo tuto církev
- Jiná odpověď. Jaká?

2.3. Sdílení se o víře, evangelizace

2.3.1. Jak jsem vnímal/a sdílení se o víře v roce 2002

- musím se sdílet/evangelizovat chci se sdílet není potřeba

- jiný pohled. Uveď, prosím, jaký?

2.3.2. Jak vnímám sdílení se o víře v roce 2009

- musím se sdílet/evangelizovat
- chci se sdílet
- není potřeba
- jiný pohled. Uved', prosím, jaký?

2.4. Vztah ke světu v roce 2002

2.4.1. Jaký byl můj vztah ke světu?

- napomáhal mi vnímat a poznávat Boha
- vnímal/a jsem jej jako Bohem stvořený
- neutrální
- nepřátelský, svět byl nebezpečný pro mou víru
- jiná odpověď. Jaká?

2.4.2. Jaký byl můj postoj k práci/studiu?

- zdroj obživy/nutnosti
- místo pro svědectví o Kristu
- napomáhala/o mé duchovnosti (pomáhala/o mi být víc jako Kristus)
- místo, kde jsem se mohl/a realizovat
- místo, kde jsem mohl/a sloužit Bohu
- jiná odpověď. Jaká?

2.4.3. Jaký byl můj vztah k rodičům?

- blízký a často jsme se navštěvovali
- blízký, ale moc jsme se neviděli
- jiný. Jaký?

2.4.4. Jak jsem vnímal/a rodinu; romantický vztah (manžel/ka; děti; přítel/kyně)

- netýkalo se mě
- pomáhal/a mi více rozumět Bohu
- pomáhal/a mi lépe Bohu sloužit
- brzdilo mě to ve službě Bohu
- jiná možnost. Jaká?

2.4.5. Jaké jsem měl/a vztahy mimo církev?

- mnoho dobrých přátel
- pár přátel
- nebyl prostor pro přátelství mimo církev
- neměl/a jsem zájem o vztahy mimo církev
- jiná odpověď. Jaká?

2.4.6 Jak jsem trávil/a svůj volný čas?

- měl/a jsem mnoho koníčků
- službou v církvi
- službou potřebným
- jiná odpověď. Jaká?

2.4.7. Jak bys označil/a priority ve svém životě? (1 - nejvyšší; 8 - nejnižší)

Bůh, církev, koníčky, práce, přátelé, rodina, rodiče, služba potřebným

2.5. Vztah ke světu v roce 2009

2.5.1. Jaký je můj vztah ke světu?

- napomáhá mi vnímat a poznávat Boha
- vnímám jej jako Bohem stvořený neutrální
- nepřátelský, svět je nebezpečný pro mou víru
- jiná odpověď. Jaká?

2.5.2. Jaký je můj postoj k práci/studiu?

- zdroj obživy/nutnost místo pro svědectví o Kristu
- napomáhá mé duchovnosti (pomáhá mi být víc jako Kristus)
- místo, kde se mohu realizovat místo, kde mohu sloužit Bohu
- jiná odpověď. Jaká?

2.5.3. Jaký je můj vztah k fyzické rodině?

- blízký a často se navštěvujeme blízký, ale moc se nevidíme
- jiný. Jaký?

2.5.4. Jak vnímám rodinu; romantický vztah (manžel/ka; děti; přítel/kyně)

- netýká se mě pomáhá mi více rozumět Bohu
- pomáhá mi lépe Bohu sloužit brzdí mě ve službě Bohu
- jiná možnost. Jaká?

2.5.5. Jaké mám vztahy mimo církev?

- mnoho dobrých přátel pár přátel
- nemám prostor pro přátelství mimo církev
- neměl/a jsem zájem o vztahy mimo církev
- jiná odpověď. Jaká?

2.5.6. Jak trávím svůj volný čas?

- mám mnoho koníčků službou v církvi
- službou potřebným jiná odpověď. Jaká?

2.5.7. Jaké pořadí svých priorit by jsi udal/a? (1 - nejvyšší; 8 - nejnižší)

Bůh, církev, koníčky, práce, přátelé, rodina, rodiče, služba potřebným

3. Nedělní bohoslužby

3.1. rok 2002

3.1.1. Jakou roli hrála v mém duchovním životě nedělní bohoslužba?

- zásadní (hlavní zdroj mého duchovního povzbuzení)
- velkou střední malou
- žádnou jiná odpověď. Jaká?

3.1.2. Jakou roli hrála pro můj duchovní život nedělní kázání?

- zásadní (hlavní zdroj mého duchovního povzbuzení)
- velkou střední malou
- žádnou jiná odpověď. Jaká?

3.1.3. Jaký byl důvod návštěvy nedělní bohoslužby?

- uctívat Boha setkat se s křesťany setkat se s nekřesťany
- splnit povinnost

3.1.4. Co z nedělních bohoslužeb bylo obohacením pro můj vztah s Bohem?

- kázání písně modlitby společenství

3.2. rok 2009

3.2.1. Jakou roli hráje v mém duchovním životě nedělní bohoslužba?

- zásadní (hlavní zdroj mého duchovního povzbuzení)
- velkou střední malou
- žádnou jiná odpověď. Jaká?

3.2.2. Jakou roli hrají pro můj duchovní život nedělní kázání?

- zásadní (hlavní zdroj mého duchovního povzbuzení)
- velkou střední malou
- žádnou jiná odpověď. Jaká?

3.2.3. Jaký je důvod návštěvy nedělní bohoslužby?

- uctívat Boha
- setkat se s křesťany
- setkat se s nekřesťany
- splnit povinnost

3.2.4. Co z nedělních bohoslužeb je obohacím pro můj vztah s Bohem?

- kázání
- písně
- modlitby
- společenství

4. Učednické vztahy

4.1. rok 2002

4.1.1. Jak jsi vnímal/a vztah se svým/i partnerem/partnery ve víře?

- ano, a vztah byl nevyrovnaný
- ano, byli jsme skutečnými partnery
- neměl/a jsem
- Jiná odpověď. Jaká?

4.2. rok 2009

4.2.1. mám svého partnera ve víře?

- ano, a vztah je nevyrovnaný
- ano, a jsme skutečnými partnery/partnerkami ve víře
- ne, ale chci
- ne, a nechci (případně, prosím, uveď, proč)

5. Jak bys srovnal/a svůj vztah s Bohem dnes a v roce 2002? (vlastními slovy)